

Никола Кесаровски

Петият закон на роботиката

Петият закон на роботиката

1. Роботът не може да причини вреда на човека или със своето бездействие да допусне на човека да бъде причинена вреда.

2. Роботът е длъжен да се подчинява на заповедите на човека, освен ако тези заповеди не противоречат на Първия закон.

3. Роботът е длъжен да се грижи за своята безопасност, доколкото това не противоречи на Първия и на Втория закон.

Айзък Азимов

4. Роботът е длъжен при всички обстоятелства да се легитимира като робот.

Любен Дилов

Убийството (по разказа на баща ми)

Междуградският аеробус се спусна върху изкуствената трева, огромен и бял като преспа. Ескалаторът протегна стълбичката си и понесе първия пътник към хеликоптерната площадка. Беше дребничък мъж без никакъв багаж, без ръчна чанта дори. Нещо фанатично, една особена острота и скованост се долавяха в него. Той енергично се доближи до перилата откъм западната страна и се загледа в скупченото зад езерото градче. Над него в този час струеше залезът. Слънчевата пътека изтъняваше и златно докосваше брега. Мъжът гледаше натам и предчувствие за нещо хубаво стопли и погледа, и движенията му. Долу се точеха изостаналите пътници. Но той не ги забелязваше. После се качи в хеликоптера. Последен.

Веднага отвори книга, джобен формат. Унесено прелистваше страниците, поглеждаше тук-таме, погальваше ги, търсеше нещо по редовете и бързо го намираще. Види се, знаеше книгата наизуст. Красивата гледка на езерото долу и градчето отпред не отклониха погледа му нито за миг. Затвори книгата чак когато хеликоптерът кацна върху покрива на хотела.

На другия ден същият този човек седеше в най-укрепената килия на местния затвор. А няколко етажа под него се придвижваха първите работи по следствието за убийството, което той беше извършил предната вечер.

Убитият се оказа не кой да е, а Скот Мърфи – млад, седемнайсетгодишен писател, който с третия си бестселър, публикуван преди месец, бе станал най-четеният жив писател у нас. Жив до вчера. Модерната техника за часове превеждаше и бълваше книгите му в многонилеви тиражи. Той бе успял да се отскубне, временно, от беса на поклоннички и журналисти и да се потули в това затънтено градче. Бързаше поне да преполови новата си книга. После още едно укриване за седмица-две...

Ала пръв го откри убиецът му.

Скот Мърфи вечеряше. Допиваше кафето си, подсладено с мъничко захар и огромна доза наслада от удобствата на инкогнитото: насладата да бъдеш неизвестен и незабелязан, която можеш да почувствуваш истински само ако до преди година си мечтал за слава, внезапно си я получил, но скоро след това тя ти е дошла до гуша, опротивяла с принудата

да бъдеш не точно ти, а самият той – нашумелият, всеизвестният... Изпитателно се загледа в появилия се пред бара мъж с напрегната походка на преследван или на преследващ. Затърси по-добро сравнение... Любопитството му обаче премина в тревога, когато онзи се насочи право към него и застана точно като за рапорт.

– Господине, вие сте любимият ми писател! Позволете ми да ви поздравя и прегърна!

Сграбчи ръката му и театрално я стисна. Придърпа го нагоре. Смутено и с досада Скот Мърфи се изправи. Последва импулсивна прегръдка, силна, желязна, чупеща гръдния ми кош. Успя да издаде само дълбок чезнещ вик и главата му клюмна. Увисна безжизнен в ръцете на непознатия.

– Стой! Какво става там?! Но той го уби! – се разнесоха гласове.

Млада жена от съседната маса гледаше с немигащи очи и се силеше да преглътне. Появи се полиция.

Една явна и несвойствена умора в очите на следователя подсказваше за невероятната бъркотия в мислите му. Спокоен и уравновесен човек, сега той нервничеше. Очакваше първите справки и единствено към тях препращаше разстроената си надежда. След три-четири месеца излизаше в пенсия и това дело – негов финален спринт! – съвсем не беше без значение за някои детайли на бъдещето му. А каквото знаеше дотук, прилягаше повече за начало на криминален разказ, отколкото за реално следствено дело!

И за кой ли път вече си го преповтаряше:

Писателят бе убит в ресторанта на представителния хотел на градчето. Пред цял салон посетители!

Начинът на убийството? – Удивителен! Чрез прегръдка!

Мотиви? – Неизвестни. Нещо повече – убиецът не само не оказа съпротива при задържането, ами нагло изигра ролята на потресен от собственото си деяние човек!...

Минутите се изнизваха и следователят се чувствуваше все по-неуютно. Заусеща пристягащия допир на презрамката на потника, неподозираната твърдост на старите си, удобни обувки. Погалваше с увянал поглед електронното устройство, което трябваше да отпечата заявените справки. Насила се задържаше до прозореца. Опитваше да се отмори както обикновено с представата за света през очите на птица, свряна в трепкащата грамада на тополата отпред. Но вместо това барабанеше по перваза или стъклото. Докато отведнъж, осъзнал слепотата на надхвърлилата основанието си нервност, той се разсмя неудържимо.

– Боже господи, как беше... Да! „В района на Бермудския триъгълник е изчезнала безследно летяща чиния със снежен човек и лехненско-то чудовище на борда!“... Просто, ясно и неразбрано...

Раздразнението му, самонавилото се до отказ раздразнение, се обърна в любопитство.

Смъртта настъпила веднага. От счупване на гръбначния стълб. Други наранявания: строшена лява надлакътна кост и всички ребра. Всички! А писателят бил много здрав физически, набит и жизнен. Заклет спортист, с афинитет към силовите спортове. Това налагаше определен извод за физическата свръхсила на убиеца. На който извод пак невзрачната му външност би се изсмяла с пародиен възторг!... Защото убиецът бе хилав, метър и петдесет и пет сантиметра. И вирнатият му учуден нос даже декларираше една откровена неориентираност на самочувствието.

Откъм терминала се разнесе гонг – тих и мелодичен. Следователят улови края на тясната хартиена лента с отпечатващата се все още на нея информация за медицинското освидетелствуване на убиеца и миг след това мургавото му южняшко лице побледня. Той изпусна лентата. Погледна без нужда към вратата.

УБИЕЦЪТ БЕ РОБОТ!

Робот-убиец! Случило се беше невъзможното...

Следователят комай препускаше из кабинета – лавинната галиматия от мисли го облада и физически.

Странно! Немислимо!... И не толкова, че е убит нашумелият писател. Не толкова дори, че е убит от робот. Защото, действително, не са малко вече случаите, когато неволно, при особени обстоятелства, роботи са убивали хора. Наскоро в пристанището робот падна върху човек, премаза го!... В случилото се вчера обаче имаше нещо по-сериозно! Нещо несравнимо по-сериозно и по-ужасно от самия акт на насилствената смърт:

НА ПРЕДВАРИТЕЛНИЯ РАЗПИТ УБИЕЦЪТ НЕ БЕ ДЕКЛАРИРАЛ, ЧЕ Е РОБОТ!

Иначе казано, появил се беше робот, който не се легитимираше като робот. Прецеденти на нарушения, все при нещастни случаи, на първите три закона на роботиката има, но това е първото нарушение на Четвъртия закон! Нарушение, абсолютно невъзможно според технологията на роботопроизводството.

Абсолютно невъзможно, но се бе случило!

А ако и други нелегитимиращи се роботи бродят между хората?!

Последното следователят произнесе на глас.

Малко след това нареди да се подсили охраната и извика робота на втори разпит.

Андроидът бавно, мудно влезе в кабинета, потънал в себе си и с израз на мирова скръб. Покорно и в крайна обърканост се доближи до голямото голо бюро. Вдигна очи, но не издържа погледа на следователя. Простодушно, с призив да му вярват, което личеше и в начина, по който приповдигна книгата джобен формат, заговори:

– Исках да поздравя любимия си писател... Бях щастлив, когато го прегърнах... Това, че умря... е голямо нещастие за мен! Много по-голямо, отколкото можете да си представите!

Нищо ново. Същото бе казал и първия път. Със същите думи. Със същия вяло-безстрастен тон на изпаднал в дълбока депресия човек.

Следователят с видимо усилие на волята си се сдържа да не изкреши това, което безмълвно крещяха вече и очите, и лицето му. Овлaдa се, направи тежка крачка към терминала, откъсна висящата хартиена лента с медицинската експертиза. Още една тежка крачка и с остър жест поднесе лентата към очите на андроида, който, вече съвсем объркан, зачете. Едната му ръка се повдигна и застана на половината път до лентата. Очите му, уплашени съвсем по човешки, и те сякаш изумено пошепнаха заедно с устата:

– А че съм... робот... не знаех...

„Невероятно, какво е това?! Роботът не знае, че е робот!!! Формено безумие! Ако е недодялана мечешка шега, време е да свърши!... Ако е сън, време е да се събуда!... А ако не е! Е, тогава този абсурд трябва да докаже правото си на реалност! Трябва да се представи и обоснове!... Само като си помисли човек, роботът да не знае, че е робот... Ако е така, той не е и подозирал за силата си и го е... Смачкал го е като дете, което смачква врабче в нежността си...

А ако наистина и други такива работи бродят сред нас?! И как да не настръхнеш, като гледаш едрата фигура на полицаия и стигация до рамото му андроид. Сила и слабост, застанали редом и дигизирани всяка в своята противоположност. Невъобразимо! След като си представя, че работи управляват цялата производствена дейност на земята! И само производствената ли? Всичко управляват! Цялата ни цивилизация се е отпуснала в пластмасово-металните им ръце. А те, ТЕ НЕ ЗНАЯТ, ЧЕ СА РОБОТИ! По дяволите, та това и във филмите не го е имало!... И какво може да последва? Страшно е да се помисли... Но в същност, не съм аз този, който трябва да прецени.“

Следователят седна пред пулта на терминала. След минута цялата

система от роботопроизводители и роботопотребители бе алармирана за наличието на нелегитимиращ се робот-андроид от серията „БИО-3“.

Баща ми замълча. Няколко пъти отпи от кристалната чаша. Разкла-ти я, ледът в нея прозвънна, отпи и неотстъпно гледа все точно там, където най-няма нищо за гледане – в тревата на метър-два пред себе си. Дори не в тихо течащата край нас река. Но без всякакво значение беше къде точно гледа, защото положително виждаше свършено други неща.

... Спомням си сега тази последна моя среща с баща ми и дългия ни разговор, който тук се опитвам да подреда. Седя в огромното плетено кресло пред пустеещото му вече ранчо, гледам облаците, задрямвам, пробуждам се, пак задрямвам. Нищо не ми се прави, пуснал съм времето да тече край мен. Пристигнах неочаквано и за самия себе си, не бях стъпвал тук от погребението му. По един много сложен остапбендеровски начин успях да открадна почти цяло денонощие от сгъстената си програма. Прищявка ли беше това? От онези, които те карат да си прахосваш времето напук, когато си най-зает? Своеобразните стачки на личността срещу плътния и агресивен обръч на задължения, срещи, неотложни дела? Пристигнах в Лейк Констънс, дълго се размотавах из къщата, където баща ми преживя последните си години. Ходих на гроба му. И до Южния завой ходих.

През цялото време ми беше трудно да се освободя от чувството, че баща ми е нейде край мен, улисан в ежедневието си – кривнал встрани стрък на живия плет ще откърши, загледан към запад нещо за времето ще промърмори, кучето ще смърми и после ще го погали зад ушите... Усещах дима от лулата му даже, макар че бяха минали толкова много години.

За последен път го видях точно седмица преди смъртта му. Беше на осемдесет и шест. А вече имаше и вид на толкова! Винаги невероятно младолик, давах му петнайсет-двайсет години по-малко. Беше изпил с приятелите си не една и две бутилки, спечелени от басове за неговата възраст с нищо неподозиращи наивници в по-отдалечените кръчми. Но когато навърши осемдесет и почина майка ми, всяка следваща година започна да го състарява колкото пет! Никога не бях допускал, че е възможно смъртта на един от съпрузите да се отрази така силно на другия! Още повече, че не бе личало да има някаква особена привързаност между двамата. Баща ми беше сух и корав човек и от каквото и друго тесто да беше майка ми, едва ли би успяла докрай да балансира ръбестия му характер. Особено след неговото последно следствено дело – тема табу в нашето семейство! – и последвалото му пенсиониране, когато той вече

и сам със себе си не можеше да живее в сговор. Но ето, че щом тя почина, за пет-шест години само този челичен мъж спешно изравни своя външен вид с календарното число на годините си. Как щеше да продължи – не знаех, но бясното темпо на остаряване ме притесняваше. И това именно притеснение, а не привързаност – такава никога не е съществувала, не съществува и днес между членовете на нашата фамилия – беше главната причина да спохождам стария от време на време.

Сега, излегнат в креслото пред осиротялото ранчо и опитващ се да подреда последния ни разговор, искам да спомена за три изречения, които моят баща беше издумал бавно и съдбовно цели двадесет и шест години преди това. И не че беше чак такъв скъперник на думите, та да помня, в коя година кое изречение е произнесъл, а защото тези три изречения съдържаха една много странна и не по-малко далновидна мисъл.

По онова време баща ми излезе в пенсия. Той, нашумелият в целия щат криминален следовател излезе в пенсия ненадейно за всички нас веднага след приключването на най-неуспешното следствие в инак завидната му кариера! Следствие, което бе водил, но не бе успял да доведе до край. Бяхме озадачени, чувствавахме, че се е случило нещо, опитвахме се да разберем. Но той не само че никога не заговори за това следствие, но и по никакъв начин не желаше да му го припомнят.

Аз завърших специализацията си по психологическите науки и бях пред избора на по-нататъшния си път. Имах няколко много изгодни, примамливи и перспективни предложения, и то от водещи фирми. Скромността си е скромност, но според данните, които бях показал в областта на науката, и аз също бях един също така много изгоден, примамлив и перспективен обект за сделка. Знаеха го и фирмите, и аз го знаех, знаеше го и професорът ми. Размислях, претеглях плюсовете и минусите. А те бяха необозрими. Зад всеки плюс се криеше уловка, зад всеки минус прозираше добра компенсация – било то в долари или в някаква друга съблазнителна за всеки млад учен форма на свобода. Давах си сметка, че, така или иначе, сега аз продавах себе си и щом това не може да се избегне, то трябва да стане поне по най-изгодния за мен начин. Ваканцията преди последните си изпити прекарах в Лейк Констънс. И тогава именно баща ми произнесе трите паметни за мен изречения, които на всичко отгоре бяха свързани със загадъчното му последно следствие. Три изречения, с които наистина не ми каза почти нищо за същността на самото следствие! Но с тях той определи моя предстоящ избор, а чрез него и цялото ми бъдеще. Ето ги тези три изречения, които няма да забравя никога:

„Сине, ти си интелигентно момче и искам да те попитам слушал ли си някога симфония без фа-диез. или пък да си композирал случайно такава?... Подобна симфония ме накараха да напиша при последното ми следствие... Доколкото виждам как вървят нещата и доколкото схващам как ще продължат те. смятам да ти предложа при избора на служба да се ориентираш към мястото, което днес би избрала онази, знаеш я. Сюзън Келвин, и не само съм сигурен, че ще направиш добър избор с това. ами и че ще ми благодариш един ден за съвета...“

Това бяха трите му паметни изречения. И за да потвърдя колко дълбоки и правилни бяха те, сега с четирийсетгодишно закъснение бих благодарил на баща си. стига да съм сигурен, че настоящото ми писание има шансове да го догони нейде там из райските пасбища на дедите...

И до днес не съм проумял по какъв именно ход на мисли той е стигнал до препоръката, която ми даде за избор на служба! „Доколкото виждам как вървят нещата и доколкото схващам как ще продължат те...“

се беше обосновал той. Но какъв ли ход на мисли се е криел зад този превъзходен извод? Казвам превъзходен не само затова, че животът доказва правилността му, а и защото вече бях получил същия този съвет от една личност, далеч по компетентна от него – криминалният следовател в градчето Лейк Констънс, щат Южна Дакота, – една личност, за която е смешно слабо да се каже просто, че е компетентна, защото тя беше самата... да, самата Сюзън Келвин!...

Двайсет и шест години баща ми не беше промълвил и дума за последното си следствие. И по силата на някакво предчувствие само седмица преди смъртта си стори това, което сигурно е смятал, че един ден е длъжен да стори.

По негово предложение двамата излязохме на риболов при Южния завой. Вместо рибарските такъми обаче той извади от багажника на колата си чанта с отбрани напитки и закуски. Разположихме се на приятно място до самия бряг. След продължително мълчание – през което можах да разгледам и да си припомня познатите ми от детинство точки-ориентири на местността и да позадържа и поглед, и сърце върху неузнаваемо остарялото лице на баща ми – той заговори по темата-табу за нашето семейство, последното му следствие.

Самият аз бях научил служебно доста неща във връзка с това следствие и можах да направя съществено допълнение към разказаното от баща ми. За което той ми благодари искрено. Да, искрено ми благодари, но все пак само дотолкова, че научи конкретния вариант на случилото се. За него беше по-важен крайният резултат! Причината за случилото

се баща ми не е знаел цели двайсет и шест години и през всичките тези двайсет и шест години е разигравал в самотата си такава множество от варианти, че, мислел той, действително случилият се вариант едва ли би му направил особено впечатление. И все пак истината го поразил! Опитвах се да си представя как ли за него – не кой знае колко добре запознатия с въпросите на роботиката следовател – е изглеждал този сам по себе си сериозен казус: робот да наруши основен закон на роботиката! Едва ли го е приемал като допуснато вътрешно противоречие в самия робот. Това поне сигурно е знаел, то се знае от всички, и от децата: роботът е произведен и нагласен по такъв начин, че просто технически е невъзможно да бъде нарушен някой закон на роботиката – миг преди това роботът блокира!

И действително, самата конструкция и структурата на самоуправлението в робота изключват каквато и да било възможност за противоречие в обичайния смисъл на думата. Виж, когато (и ако) се стигне до нарушение на основен закон на роботиката, това наистина е противоречие, но от друг ранг, то е в същност противоречие в самия смисъл, в самата дефиниция, то е контрадикция ин адиекто¹, като „студена топлина“ например... Да, но подобни противоречия могат да съществуват в езика, в теорията, не и в практиката!

А ако все пак се осъществят черно на бяло? Както този странен робот в кабинета на баща ми? „А че съм... робот... не знаех...“ По какъв начин старият е можел да окачестви това, което е виждал с очите си? Що за реална невъзможност се бе изпречила на пътя му?... Какво ли си е мислил?

Е, да, повреда в робота, това сигурно е било първото, което му е дошло на ум. Но колкото и малко да е познавал роботите и техните принципи на действие и производство, той не е могъл да не знае, че основен принцип при робота е моменталното му и пълно блокиране при появата на каквато и да било неизправност в него! Голяма част от анекдотите, достатъчно популярни, за да бъдат известни и на баща ми, в които роботът се държи като пиян или луд, почиват на онези именно секунди или минути преди блокирането му, в които контролиращото го устройство в централната част на „мозъка“ наблюдава като през лупа всичко и във вътрешните процеси, и в поведението, докато прецени, че роботът трябва да бъде блокиран. Баща ми не може да не е знаел това и вероятно много скоро е отхвърлил хипотезата за повреда. Но с какво е

1. Противоречие в смисъла.

заместил тази хипотеза? И въобще заместил ли я е с нещо заслужаващо внимание? Заместил ли я е на времето? Прозрял ли е нещо през двайсет и шестте години до момента, в който заговорихме по тази тема край Южния завой?...

Едва ли! Продължителното му мълчание, а и начинът, по който мълчеше тогава, при последния ни разговор, след като ми разказа началото на историята, загледан неотстъпно в тревата на метър-два пред себе си, подсказваше, че той не се бе добрал до задоволително обяснение.

Самият аз знаех достатъчно по въпроса. И служебно, и от личен интерес се бях запознал с тази история и можех да му кажа истината. Баща ми сигурно се досещаше за това. И го показваше в същност! Мълчанието му продължи дълго, достатъчно дълго, за да прозвучи като ясна покана към мен. Едно дълго, тежко, бащино мълчание. Разбирате какво значи то, нали? Това страшно нещо: бащиното мълчание!... В което пулсираше близък, глух и измъчен глас: „Хайде, сине, кажи ми, време е да науча всичко...“

Тогава и аз на свой ред се загледах в някакво място, където няма нищо за гледане, и заговорих.

Отвлечането

Както и можеше да се очаква, първата реакция от страна на фирмата-производителка на робота към сигнала от Лейк Констънс, Южна Дакота, за задържането на нелегитимиращ се робот от серията „БИО-3“ беше спокойно-ироничното „Не може да бъде!“. Но и втората реакция не закъсня: „Всеобща тревога!!!“.

А в края на краищата камъните се струпаха в градината на Института за психороботи.

Институтът за психороботи вече трета година наблюдаваше с високомерно самочувствие света и хората през манхатънско-кафявите прозорци на двестаэтажния си небостъргач. Той беше се сдобил с тази импозантна сграда чрез приходите, реализирани от най-оригиналната му и тънка разработка напоследък. Става дума за прословутия проект „РАБЛЕ“, чиято цел беше включването в системата от програми на роботите и на още една, и то принципно нова програма – чувството за хумор. Много и трудно преодолими усложнения бяха срещнати и триумфално форсирани при разработката на „РАБЛЕ“. Смешно наистина, но, както вече досадно често се случва, най-драматична си остана пак борбата за вишестоящото съгласие. Някои смятаха, че програмата е излишна, други я намираха за полезен, но прекомерно скъп лукс. И както си му е редът, прогнозираната крупна печалба от „веселите работи“ реши въпроса.

... Атмосферата в залата за съвещания към кабинета на директора на института беше наелектризирана до краен предел. Директорът млечеше с каменно лице. Заместник-директорите недоумяваха. С едно око гледаха тревожно директора, а с другото – въпросително към експертите. Експертите нямаха право на чувства – те мислеха. Попоглеждаха, все по-рядко, към директора, затваряйки кръга от погледи, и видът му им даваше нов стимул за мислене.

За кой ли път претегляха на логическите си възни вероятността да се случи това, което се беше случило – робот-андроид „БИО-3“, проектиран от тях и произведен под техен контрол, да наруши Четвъртия закон на роботиката! Резултатът бе неизменно един и същ: въпросната вероятност е равна точно на нула! И теоретически, и практически: точно нула! И практически, и теоретически: абсолютно невъзможно!

Дните минаваха, а тези три страни – директорът, заместник-

директорите и експертите – търпеливо и методично натискаха с цялата си неизмерима в числа мощ двете страни на орехотрошачката, докато орехът вътре в нея така си и оставаше нестрошен, иронично-спокоен и... абсурден! Нещо повече! С всеки отминал ден задачата ставаше все по-ясно нерешима! За кой ли път започваха от „а“ и „бе“, но стигаха все до същата принципна безизходица...

Никоя от тези страни обаче не се и досети за бившия им колега, феноменалния математик и програмист Дик Гордон, който напусна института две години преди това. И не от несъобразителност не се досетиха! Просто никой от тях все още не знаеше пълната истина за онова, което се беше случило тогава с Дик. А то лежеше в основата на цялата тази история...

И тъй, две години преди инцидента с нелегитимиращия се робот, един военен институт, известен неофициално като Институт на Осбърн (по името на началника му), се беше сблъскал с неочакван проблем. Неизвестно как, но неговите агенти по кадрите не бяха забелязали навреме един рядко надарен ум, макар че инак добре се справяха със задачата си – да откриват още в колежа, в училищата и детските заведения бъдещите таланти. (В един младеж дори, работещ като шофьор на кола при Нюйоркското пристанище, те бяха успели да надушат неподозирана и от самия него гъвкавост на ума и сега този бивш шофьор е звезда в една от брейнсторминговите групи на института!) Да, добре си вършеха работата, но ето че бяха пропуснали този забележителен Дик Гордон. Той се изяви и прочу в Института за психороботи. Не просто талант, а гений в роботиката – това беше несъмнено. И естествено, Институтът на Осбърн направи необходимото, за да го привлече.

Но не успя!

Факт, с който военните, разбира се, не бяха свикнали и на който гледаха само като на временно затруднение. Досадното (за шефовете) и неприятното (за подчинените) беше, че това „временно“ се проточи повече от допустимото.

... Суровата, строга, спартанска обстановка в кабинета на генерал Уиндърмит беше сякаш неговото продължение. Висок, блед, кокалест, с много генералски вид той говореше на един свой пълен антипод – полковник Крейсли, пълничък, почти дебел, свеж и хрупкав като името си.

– Прекрачихте всякакъв срок, полковник! Дик отдавна трябваше да работи за нас!

– Господин генерал...

– Привличането на Дик е акция от решаващо значение! Можете ли

да си представите какво изпитвам, полковник, докато докладвам пред генерал Осбърн, че още не сте успели?!

– Мога, господин генерал – чинната полуусмивка на полковника се трансформира в доза изстрадана умора. – Нали и аз идвам на доклад при вас...

– Грешите! Търпението се изчерпа! След един месец Дик трябва да работи тук!

– Може ли един въпрос, господин...

– Не! Защото след един месец и Осбърн ще ходи на доклад. Пред президента!

Малките началства по-умеят да си угаждат. Кабинетът на полковник Крейсли би изглеждал пред генералския като мастилница върху бюро, но затова пък разкошът му се е отразил сякаш и в качеството на въздуха. И самочувствието на полковника тук е друго. Разбира се, доколкото мръсната история с този маниак Дик още не е размърдала почвата под краката му. Откровено презрение и злоба се редуваха на червендалестото му лице.

– Негово светейшество Дик Гордон не желаел, моля ви се, да работи за военни цели! Сякаш някой някъде работи за нещо друго! Профан!... Лесно му е на шефа. Трябвало! А как!... То впрочем и на мен ми е лесно...

Полковникът бързо си върна доброто разположение на духа – други чувства трудно се задържаха в него. Съсредоточено, все едно върши отговорна работа, той се настани в креслото си. Замислено изчерта някакви фигури по терминала и натисна един от клавишите му.

– Джони, вземи Клод и веднага елате при мен! Толкова време вече тези двамата не успяха да се справят с Дик. Сега ще им даде да разберат! Бивши научни работници, специалисти по психология, сега оперативни работници за специални поръчки, двамата се появиха със съвсем вкиснат вид. Нима е дошло времето за първия им, и последен, разбира се, провал?

– След един месец Дик трябва да работи тук. Казвам трябва, но вие разберайте ще работи. Свободни сте – бавно, без да повишава глас, с благ и малко скръбен тон, произнесе полковникът. Но Джони и Клод много добре знаеха какво се крие зад тази благод.

Ясно им беше и другото. Още днес те трябва да се срещнат с Дик. Още днес трябва да решат възможно ли е въобще да се очаква той да склони. И ако не, да обмислят мерки за натиск върху него. Натиск без ограничения! Обвинение в подривна дейност, в шпионаж, заплаха със

съд и затвор, отвлечане на сина му... Всичко! Защото тяхната, на Джони и Клод, съдба се сплете здраво с тази на Дик – след един месец или и тримата ще работят тук, или ще са във от играта.

– След час те чакам в колата – каза Джони, докато вървяха по подтискащо дългия коридор.

Да, здраво се сплетоха съдбите им... Александър на времето добре решил задачката на гордиевия възел. С меча! Но ако едно от възетата на възела е нишката на твоята собствена, топла и крехка, съдба? А другото е от... от някакъв безумно твърд, студен метал? Странно впрочем как съдбата на всеки за самия него е все топла и крехка, докато същата тя, гледана отвън, през дистанцираното и себично чуждо око, е студена и корава, ожулваща и протриваща отсрещната съдба, в този неизбежен възел – живота. Живот с хора и сред хора. А адът, това са другите, твърдял някога Сартр! Но и тази мисъл не е всичко, само част от злото е, което, за да не остане сякаш незавършено, е допълнено и се кипри с блестящите шипове на още един ужасяващ факт, наранявал и ослепявал и самия Достоевски – фактът, че другите са мнозинство!... Вероятно и Дик, ако подозира решимостта ни да не го оставим на мира, докато не дойде при нас (а той не може да не знае това, достатъчно умен е), за него ние пък, аз и Клод, ние, военните, сме тези ужасни други, сме студеното и кораво стоманено възже, оплело в негордиев възел топлата и крехка нишка на неговата съдба. Както и да е!

Едно е важното – трябва да направим така, че да се окаже прав той. Ние да бъдем металът и да скъсаме неговата нишка. И ще я скъсаме! Остава само „дребната“ подробност – как?

Джони извади дебела папка, досието на Дик. Запрелиства я. Да, ето го тук един от най-острите ръбове на Дик, съвсем оголен в изказванията му по разни събрания: на колко минути по колко долара се изразходвали за въоръжаване, по колко тона експлозивни се падали на човек от планетата, колко пъти повече средства се харчели за военни цели, отколкото за образование и здравеопазване, колко болници можели да се построят с парите от един бомбардировач или самолетonosач и т. н., и т. н.

Досадно наистина, но това е той, Дик – човек щедро, без мяра надарен с пробивен математически ум, който обаче не си гледа таланта и дарбите, а отблизо следи профсъюзните, студентските и какви ли не още борби и дори се заканва, че някой ден ще се включи в тях. „При евентуална промяна в насоката на активност – извънредно опасен!!!“ – е записал по-долу съответен служител от съответното ведомство. Това малко вълнува Джони, защото профсъюзните, студентските и т. н.

лидери рядко свършват нещо повече, освен да оплетат кошницата си и да се заемат с пълненето ѝ. Пък и грижа на други е да наблюдават и контролират този забележителен процес. Задачата на Джони сега е да мисли не за „евентуалната промяна в посоката на активност“ на Дик, а за промяна на мястото на неговата активност – от Института за психороботи в Института на Осбърн. Една уникална задача наистина, поне по своята структура: дадено ти е условието, даден ти е и отговорът ѝ, а от тебе се иска (само!) да откриеш път до него. минавайки през отбрани тресавища и джунгли...

Джони прерови, за кой ли път, досието на Дик. Дълго барабани с нервни пръсти по бюрото, загледан в една меко изплъзваща му се точка. А малко по-късно, докато колата гълташе километрите към Института за психороботи, каза на Клод:

– Знаеш ли, жал ми е все пак за този Дик! Ако и сега не склони, ще трябва...

– Дано склони...

– Но Дик не склонил...

Баща ми лежеше на тревата, очите му – затворени, чашата – върху корема. Ще речеш, заспал. Нищо подобно! Знаех възгледите му, знаех ненавистта му към военните (единствен сериозен конфликт между нас!) и не се съмнявах какво садистично удовлетворение му носеше фактът, че все пак именно те, военните, участвуват по някакъв мерзък начин в отнелата спокойствието на старините му история.

Помълчах, отпих от чашата си... Отпи и той! Спи ли?! Не го познавате! Вероятно сега го притеснява само едно – да не би участието на военните да се окаже недостатъчно мерзко! И „Хайде, продължавай!“ – ми вика наум.

– Да, Дик не склонил – повторих.

Фоайе в Института за психороботи. Млад, двайсет и седем годишен мъж, облечен по младежки и с младежки движения, пие поредното си кафе. Едва ли някой би открил в него корифея на роботиката и приложената математика, онзи Дик, за когото се говори и по симпозиумите, и по кафенета, и в президентски резиденции. Онзи Дик, който за ужас на съответните делови кръгове отказваше категорично да се премести в оборудвания до границите на фантастичното Институт на Осбърн, където за месеци щяха да го направят и милионер на всичко отгоре.

– Привет, Дик! Току-що негово височество компютърът ме сюрпризира със следното: „Съжалявам! Реорганизираната трета секция на мощната програма, от седмо подниво не е в състояние да приеме

отговора на зададения въпрос. Възможни причини: индикаторът за изчакване“.

– Здравсти, Бил! Брат ти спечели конкурса, нали?

– Да, Дик. С дващсет и девет точки пред втория! Приема поздравления.

– Кой... кой приема поздравления?...

– Как кой?

– ... трета секция... седмо подниво... Бил, а как ти се стори корелационната таблица?

– Сякаш малко по-дълга от необходимото. Но не успях да...

– Ясно. Фландърз още не е прехвърлила модула на Мол в новата библиотека. Нареди да й отчислят дващсет долара. А засега пусни от последната контролна точка, впрочем... да, от последната. И ме информирай. Дори при резултат „О, кей!“.

– Разбирам, Дик.

– Брат ти спечели конкурса, нали, Бил?

Бил само се усмихна.

С димящ сандвич в ръка, кокетно придържайки го с върха на пръстите си, към тях приближава – красива и луксозна! – Мери Фландърз. Засипва ги с нетърпимата чернота на очите си. Косите й – още по-черни. Вълни от женственост нагъват пространството около нея. Нещо котешко меко и наелектризирано изпълва далечния й, добре обмислен алт. Жена!

– Колко е часът, Дик?

– За теб винаги ще намеря време, Мери!

– Обещаващ ли, Дик?

– Обещанието е вежлива форма на отказ, Мери.

– Откажи ми тогава направо, Дик!

– Надеждата крепи човека, Мери.

– Днес си чудесен, Дик!

– Нищо ново под слънцето, Мери.

– Не си твърде скромен, Дик.

– Скромният само пази в тайна доброто мнение за себе си, Мери.

– Обожавам ви, Дик Гордон!

– Не забравяйте да преместите новия модул на Мол, Мери Фландърз! Втория му вариант, с моите корекции.

– О! – възкликна тя и погледна въпросително Бил. Той потвърди с бавно кимване. – Съжалявам, Дик, наистина съжалявам!

От погледа й личеше, че оценява пропуска си на повече от дващсет

долара. Бил галантно ѝ направи път и двамата взеха асансьора за машинната зала.

Въпросният модул беше програмиран по алгоритъм на Дик. Корекциите, които той направи впоследствие, бяха временни, чрез тях проведеше някои чисто свои експерименти върху стратегическите възможности на програмите – да формират и развият у роботите съзнание за собствен субективен свят, а в перспектива и възможност роботите-андроиди да се себеосъзнаят като хора. Принципната разлика между човешкия и машинния интелект не можеше да не доведе до принципни различия и по въпроса за самосъзнанието. Едно от тези различия (а може би и определящото!) Дик виждаше в конкретния път към постигане на самосъзнание – едва ли ще се окажат прави привържениците на идеята за определящата роля на социалното, на социалния опит в еволюцията и на машинния интелект. Твърде механично е това прехвърляне. При човека е така, но при робота то може да стане милионкратно ускорено! Защото родител на човека беше природата със своя супергърпелив метод на пробите и грешките. Докато ролята на родител и акушерка при раждането на самосъзнанието на робота ще бъде изпълнявана от... от един обект, несравнимо по-борбен и по-динамичен от самата природа, един многократно изпреварващ я по компактност и концентрация на възможностите обект – човекът!... Дик долавяше нещичко от онова, което трябва да се направи, за да се зачене самосъзнание у робота. Това беше колкото перспективна, толкова и деликатна (че и опасна!) възможност. За използването ѝ засега не ставаше и дума, но Дик обичаше да е наясно с нещата, които го интересуват. Свикнал беше – и умееше – да посреща подготвен бъдещето. Бъдещето трябва първо да се очовечи, а после да се изживее – ако биха го попитали за собствен девиз, би посочил тази своя сентенция. По-късно, след като направеше изводите си, той щеше да върне истинските, тактически ориентирани команди, задоволяващи изискванията на сегашните задачи на института.

За същността на тези експерименти не знаеше никой друг! Никой – с всичките непредсказуеми плюсове и минуси, произтичащи от това. Впрочем, Бил знаеше, но само за някои. И как се плашеше той от тях!

Дик пусна празната чаша и цигарата в отредените за тази цел места и тръгна към изхода. С радушно и малко позабавено вдигане на ръка мълчаливо отвръщаше на „Здравей, Дик!“ и „Как е, Дик?“.

Изведнъж пред него изникнаха Джони и Клод. Дик ги заразглежда свъсено. Уплашен, че ще ги отминат, Джони вдигна ръка в смисъл на „Чакай-чакай!“ и тихо каза:

– Имаме нови предложения...

Дик явно не възнамеряваше да говори.

– Удесеторяваме заплатата ти. Сваляме всякакъв финансов таван за изследванията ти. Милиарди искай и ще ги имаш!

– Отказът ми е окончателен и безапелационен, господа! Бях останал с впечатление, че се разбрахме. Имате си достатъчно офицери-роботи, за да ви майсторя и работи-офицери!

– Има и още нещо, Дик! Днес вече мога да ти го кажа. Нещата са много сериозни... Предупреждавам те, ще съжаляваш. Разбирай го както намериш за добре, но ще съжаляваш!

– Възможно е, не се съмнявам. Но ще съжалявам много повече, ако дойда да работя при вас. Впрочем, приемоте неблагопожеланията ми!

Дик се поклонил презрително и ги оставил. Двамата веднага напуснали фойето.

– Е, Клод? Вече ни остава само едно...

– ... и то доста съмнително – промърмори Клод, форсирайки колата така, както го правят във филмите: десетки свистящи обороти на гумите, преди да се зацепят в асфалта.

– Свържи ме с професора!

Клод го погледна напрегнато-въпросително.

Професор Форд от Института на Осбърн, един от най-способните ученици на легендарния Хосе Делгадо, беше постигнал обнадеждаващи успехи в областта на модификация на поведението чрез мозъчни операции. Вярно, засега само върху животни. Но имаше всички изгледи да бръкне успешно и в човешкия череп, да впрегне окончателно дявола... И това беше последният коз на Джони и Клод.

– Свържи ме! После ще искаме разрешение!

Клод се наведе към радифона.

– Форд слуша...

– Професоре! Подгответе се за операция!

– На куче или маймуна? – стереоефектът в колата бе слаб, но хрипавият глас на професора запълни цялото ѝ пространство.

– На човек!

– На човек?! Но това... това не е правено досега!

– Още по-добре, професоре! Все някога трябва да се направи за пръв път. И бъдете благодарен, че тази чест се пада на вас!

С умислено движение Клод изключи радифона.

– Ако операцията сполучи, този Дик ще стане кротък като... като...

– Като агънце.

Разрешение за операцията получиха веднага. При едно условие, разбира се – самият Дик да не разбере нищо!

Дик бавно вървеше по улицата. Види се, решил бе да се поразтъпче. Заглеждаше се тук и там. Спря пред витрина, отрупана с дребни барокови предмети и екзотично осветена от две големи свещи на поставка в същия стил. „Красиво. Странно наистина, но как все по-често ни се налага да свързваме по един съвсем неестествен начин тези две думи – старо и красиво. Като че ли, имайки все по-голяма нужда от красивото, ние в същност отделяме все по-малко време за създаването му. Време на... Всичко, което древните са създавали, е било красиво, красотата е била първото условие. Но после я детронирала функционалността... И сега я търсим, красотата, но само в рамките на функционалното... Изгубена или почти изгубена кауза...“ Загледа се в едва потрепващия пламък на свещите. „Истински огънчета, а не светещи цветни лампички... Пък моето момче си мисли, че има два вида огън! Единият – добър, на свещта, на газовата печка... Другият – лош, той правел пожарите... Колко е щастлив с наивността на петте си годинки!...“ Въздъхна, запали цигара и с нежелание се откъсна от витрината. „А то, огънят си е един и същ!... Както и роботът си е един и същ – нито добър, нито лош. Такъв е, какъвто го измайсторим ние. А можем да го измайсторим прекрасен! Все повече да наподобява по всичко човека! Плюс металната му физика и огромния капацитет на паметта... Плюс самосъзнанието му за личност, което ще се опитам да му създам... Можем да го усъвършенствуваме, докато го научим да замества човека във всичко! Освен в яденето и пиенето, разбира се... А Бил се плаши от опитите ми. Той само да знае за последния! За «РАБЛЕ-7»! Добре го замаскирах в програмата за вежливост, само чрез няколко променени и няколко допълнителни команди. Случайно или не, но се оказва, че вежливостта и хуморът си имат нещо принципно общо. поне от математическа гледна точка... За да се сработи по-добре с хората, роботът трябва да има чувство за хумор. С това се справихме. Но онази тихичка възможност, която се долови в някои от вариантите на «БИО-3-РАБЛЕ», толкова тихичка, че почти да ми убегне, от нея може да се очаква колосалното!... Подкрепена от комплексна програма за самообучение, тя може да накара робота да постигне самосъзнание, да се себеосъзнае като личност! Кое в същото време обаче е един много остър нож – той трябва да се хване сръчно и точно за дръжката, иначе ръката отива! Не е без значение и в чия ръка ще падне!... Защото и ножът, както и всичко на този свят, може да върши и добро, и зло... За всеки случай още утре ще преместя основния вариант

на «РАБЛЕ-7» на друг магнитен диск. Че току-виж... Каква гаранция, че ей сега някой автомобил няма да се качи на тротоара, както се е случвало неведнъж? Човек си мисли обикновено, че такива неща се случват само на другите. А нали за другите аз съм другият! И поне засега, с тези мои експерименти, не бива да смятам така! Защото има да се чудят после колегите защо някои работи започват да се държат особено! Страх ме е да си го помисля дори...“

Това се случило през същата година, когато аз се запознах със Съюзън Келвин. Тя нерядко употребяваше понятието „самосъзнание“, по-право вмъкваше го в разговорите. Дали е било случайно? Съмнявам се. По-скоро чудовищната интуиция ѝ е подсказвала, че проблемът „робот-самосъзнание“ чука по вратите на институтите и лабораториите. Този въпрос, по-късно си дадох сметка, сигурно я е занимавал властно, но е занимавал повече мислите, отколкото думите ѝ, било то защото все още си беше само в сферата на чистата теория или защото и самата тя се е чувствувала с него като върху податлива почва. Отначало допусках, че е второто, но по време на събитията на остров Гуам разбрах, че греша! Тя бе прозряла много по-дълбоко, отколкото можеше да се допусне! Прозряла бе много по-дълбоко и Дик! Само сега си го мисля, просто се е страхувала да говори, надявала се е нещата да се поотложат! Позволявала си е пред мен понякога, но ето, дори пред биографа си Азимов не е отваряла въпрос – което не е учудващо, а по скоро намеква, че ме е подценявала може би... Не знам дали е познавала Дик, вероятно не. И жалко, защото събитията може би щяха да се развият по-иначе, ако тя беше посветена в механизмите им. Не мисля, че би могла да ги предотврати, но сигурно би участвувала по някакъв начин и те биха протекли по-иначе... А това „по-иначе“ би стигнало и до баща ми. Тогава и той би преживял по-иначе последните месеци преди пенсионирането си. И после бихме прекарвали времето си с него по-иначе, а не там, на брега край Южния завой, или поне по-друг начин бихме седели и на по-други теми бихме разговаряли...

Баща ми продължаваше да лежи неподвижно, слушаше ме внимателно и кой знае с какви епитети допълваше наум разказа ми...

Дик пресече на зелено. Колата – на червено. Добра реакция от страна на водача. В последния миг леко отпусна спирачка. Конична струя газ изпод радиатора обви падналия. Двама мъже бързо го вдигнаха и разположиха върху задната седалка. Джони сложи маска на лицето му, защото ударът беше премерено слаб – колкото да го уплаши и събори, а Дик не биваше да се събуди преждевременно. Свидетели, слава богу,

нямаше. Пък и да имаше...

Джони се облегна удобно. Не откъсваше поглед от лицето на Дик. Мощната кола летеше по асфалта. Хубав асфалт, хубава амортизация, движението не се усеща. Само една къдрица от светлата коса на Дик леко се полюлява и насила привлича погледа на Джони.

– Къдрица от косите на Медуза... Добре е казано, нали, Кейджи?

– Да, Джикей. Кой го е казал преди теб?

– Дон Кихот.

– Добре го е казал!

Джони не откъсваше поглед от къдрицата на Дик.

– Само не разбирам как можеш да прецениш, че е казано добре, след като не знаеш защо го е казал.

– Аз знам коя е Медуза!

– Но контекстът, Кейджи, контекстът! Така рискуваш да изгубиш контекста!

– Човешкият живот е достатъчно кратък и за текстовете, Джикей. Всяко задълбочаване в контекст е загуба на нов текст, не мислиш ли?

Джони Кратерсън и Клод Годуотър открай време се назоваваха с инициалите си. Нещо символично имаше сякаш в тяхната симетрия – Джи Кей и Кей Джи. Символично, защото още от времето, когато почти едновременно постъпиха в един от филиалите на Института на Осбърн те разбраха, че е истинско щастие, дето се срещнаха. Допълваха се добре както мускулите и костите на юрук!

Джони запали цигара. Съвсем отчетливо си спомни думите на полковник Крейсли, когато вчера, малко преди обяд, се срещнаха случайно пред асансьора. Нещо наистина меко, бащинско и тревожно имаше в тях:

– Джони, след един месец Дик наистина трябва да бъде тук. Иначе... не знам! Намини към мен през уикенда. С въдица в ръка все ще можем да измислим нещо...

А Джони му беше отговорил:

– Много по-вероятно е, господин полковник, в първите дни след уикенда да получите картичка без адрес на подателя нейде от Далечния Изток. И знаете ли от кого? От мен. И знаете ли защо? Защото с Дик Гордон и господ-бог не може да се оправи!

Това за Далечния Изток беше шега, разбира се. Но и не съвсем! Осбърн и Дик се оказаха два воденични камъка! И пази, боже, да ти попадне дори пръстът между тях – ще те смелят целия! Джони познаваше добре и единия, и другия... И се чувствуваше тъй притеснен, тъй

потиснат, че наистина му се прищя да излети за Сингапур. Временно, за стотина години.

„Ало, как са утрешните самолети за Сингапур?“ „Благодаря, добре са.“ „Има ли. има ли...“ „Има, има...“

Цигарата му димеше тогава в пепелника, докато се ровеше в досие-то на Дик. къдравата ѝ синя лентичка го биеше право в лицето, но той, забравил я, запали нова. Няколко дълбоки всмуквания, като за да я разпали. Всмуквания излишни, защото тя си беше разпалена добре. Посегна към телефона и в мига, в който го докосна, той иззвъня! Джони се сепна тогава, уплаши се! Силно! Както никога през вече четиридесетгодишния си живот не беше се уплашвал! Прокара ръка по челото си. Гневните бръчки не се очистиха. Телефонът продължаваше да звъни. Без да му обръща внимание, той се изправи, застана пред огледалото, дълго дълба с поглед в застаряващите си очи и процеди:

– Да, Джони, да! Право е казано: когато ботушът започне да мисли, на мозъка не му остава нищо друго. освен да марширува!

И отиде при професора.

За пръв път се запита – съвършено ясно като формулировка – дали наистина не сгреша, като изостави цивилната си научна кариера? Неведнъж мисълта му тласкана от обстоятелствата, се беше навъртала около този извод. Но сега причината беше достатъчно силна и успя да го избистри! Да отсее другите „за“ и „против“, станали несъразмерно дребни в сравнение с предстоящото – предстоящото, което имаше категоричността на удар с юмрук! Променяне на човешката личност с аргументите на... скалпела! В какво щеше да се преобрази оперираният? Как ще възприеме спомена за себе си преди операцията? А близките му? Как ще си обяснят те неговата промяна? Какъв съпруг и баща ще бъде? Кой може да отговори?!

Всичко е така ужасно, дори в представата! А в действителността? Няма ли тя пак да надхвърли възможностите на въображението, както вече не един път се е случвало? Дали в края на краищата, когато „укротяването“, „облагородяването“ на неудобните и обратното – „освирепяването“ на съответните пазители на реда и на нечиите конкретни интереси, дали когато тези сюжети от вчерашни готически приказки станат утре ежедневие, дали тогава всичко това няма да се превърне в реален аналог на косите на Медуза? Които да вцепеняват сърцата и бъдещето ни?

А ето че и сам трябва да участвуваш в пускането на този механизъм без спирачки...

Джони запали нова цигара. Полюляващата се къдрица на Дик приковаваше погледа му.

- Ама е добре казано, нали?
- Кое?
- Къдрица от косите на Медуза.
- Добре е казано.

И къдрицата започна да оживява... Бавно се заразлива по лицето на Дик, докато постепенно го превърна в лице на Медуза, косите на Дик – в коси на Медуза. Погледът ѝ се впи в Джони и с неговия собствен глас, но метален и отекващ, каза: „Скок в неизвестното, господине! Скок в неизвестното! А когато скачаш в неизвестното, е по-добре... Какво е по-добре, господин Кратерсън?!“. Джони потръпна от този необичаен протуберанс на подсъзнанието си, предизвикан от чисто човешкия страх пред необозримите последствия на експеримента, в който участвуваше. Той тръсна глава. Реалният Дик и реалната му къдрица си заеха местата.

- Нали, Кейджи?
- Разбира се, Джикей!

Клод шофираше, цигарата димеше в левия ъгъл на устата му, а отпред над летящия срещу им асфалт никнеше многоетажната грамада на Института на Осбърн.

Асансьорът отнесе Дик към операционните зали. Джони и Клод отвориха бутилка в кабинета на Джони. Тостът на Клод издаваше тревогите му:

– Да прием за професора! Всичко сега е в неговите ръце... И Дик, и ние...

Отпиха почти ритуално.

– А ако Дик умре на операционната маса? Или... полудее след операцията?

– Знаеш ли... – Джони говореше тихо, ясно артикулирайки думите си като тонове в пиеса на Шопен. – Това ще е може би най-добрият вариант. За всички. И за Дик, и за нас... и за човечеството...

– Не! Не и не! Аз не мисля така! И ти не бива да мислиш така! Ние трябва да ги лекуваме, Джикей! Трябва! Трябва да ги лекуваме тези, които... които... които трябва да бъдат лекувани! Защото увеличаването на престъпността например в нашите мили Щати вече много пъти превишава прираста на населението! А с всяка изминала година графиките на престъпността шръкват все по-отвесно! Докога? И какви са причините? Мекушавите закони и наказания? Наркоманията? Безработицата? Бедността, въпреки относителността на това понятие? Лошото

възпитание? Влиянието на киното, телевизията и всичките му там мас-медии? Бездушието, безразличието на хората? Враждата? Конкуренцията на всичко срещу всичко? Кой е отговорът на тези въпроси? И как да се борим с престъпността, без да сме наясно с причините ѝ?

– Виж какво, профсъюзните агитатори са по-опасни, ако питаш мен...

– Не говоря за степенуването на опасностите. То е друг въпрос. За мен всички те са нарушители на реда, престъпници, люде, които трябва да, които трябва да бъдат лекувани. Не затваряни в зандани. лекувани! И слава богу, вече сме готови за това!

... Дик Гордон щеше да бъде първият „лекуван“ при реални условия...

След три часа Дик се съвзе там, където беше ударен от колата. Надигна се с объркан поглед. Не можеше да разбере какво става с него и къде се намира. Приседна, облегна се на дървото. Спомни си.

– Убийци! Блъскат човека и бягат! Мерзавци!... Повече от три часа да лежа тук! Те ти тебе пристрастие към самотни разходки по безлюдни места!... Добре поне, че съм читав. Можеше да ме смачкат.

Това остана за Дик като истина по произшествието!

За малката манипулация с един от мозъчните му центрове той и не подозираше.

Надигна се тромаво, с усилие. Огледа се. Опипа се още веднъж. Наистина нищо тревожно. Само е понатъртен и омаломощен. Продължи към дома си. Движеше се много по-бавно от обикновено. Потриваше слепоочията си. Имаше вид на човек, който последователно, всеки миг, се пробужда. Изобщо не забеляза колата, която го следваше на стотина метра. Джони и Клод не откъсваха поглед от него.

– Сигурен ли си, че ще може да се прибере сам?

– Направиха му необходимата инжекция. Професорът каза, че ще може, Но, както знаеш...

В същия миг Дик се олюля. Облегна се на крайпътен кестен.

– Дик е зле! Веднага таксито!

От близката пресечка изскочи такси и се насочи към Дик.

– Затвори прозорците! Ще обогатя кабината с кислород и стимулиращ газ – каза седящият до шофьора на таксито и приличащ по нещо на Исус от иконите мъж.

Когато спряха до Дик, той беше прегърнал кестена и бавно се свличаше по него.

– Какво ви е, господине? Елате, ще ви заведем до вас! – каза онзи

от иконите и почти пренесе съвсем отпуснатия вече Дик в колата.

– Ето, сега сте по-добре, нали?

Спряха пред дома му. Дик беше чувствително освежен.

– Много съм ви признателен, господа! Благодаря ви. Вече съм по-добре.

Двамата от таксито го съпроводиха с поглед. И съобщиha по радиофона:

– Дик си е в къщи. Добре е, но кой го знае докога.

Побързайте!

Колата на Джони и Клод се виждаше в края на улицата.

– Карай! – рече Джони. – И господ да ни е на помощ!

В това време Дик с неимоверни усилия прекрачи прага на хола. Жена му го огледа с тревожен поглед.

– Но, Дик... какво ти е?

– Какво да ми е?

– Ти си болен!

– Остави ме на мира, скъпа. Просто съм уморен... Видж, някой звъни – и тежко се отпусна в първото попаднало му кресло.

Джони и Клод влязоха леко възбудени.

– Е, Дик? Размисли ли върху последното ни предложение? – усмихнато запита още в движение Джони и двамата се разположиха край него.

– Размислих – светът ставаше някак все по-ясен за Дик. – И признавам, най се чудя защо, по дяволите, упорствувах досега.

Под крайно изненадания поглед на жена си Дик подписа някакви документи.

Приветствуваме те от името на ръководството и лично от Осбърн! Лабораторията ти те очаква! Разполагаш с персонална кола и утре ще дойдат да те вземат.

След сърдечно здрависване двамата си отидоха. Жена му обаче остана на мястото си. Не ги изпрати.

– Какво означава това, Дик?

– Как какво? Нали знаеш какви условия ми предлагат?

– Но ти винаги си отказвал!

– Какво съм отказвал?

– Винаги си отказвал да работиш за военните!

– Е, ако не аз, друг ще работи. Каква разлика...

– Има разлика, Дик! Ти си талант, гений си! И те много добре знаят това!

– Е, ще си гледам таланта значи. При тях ще постигна много повече.

– Дик! Ти ли си това?

– Че кой друг, скъпа?... Аз разбирам от работи, друг – от политика. Всеки с работата си...

– О, Дик! – жена му просто не знаеше какво още да каже на този съвършено непознат в същност за нея човек.

Останалата част от вечерта Дик прекара в едно ново за него, сладко и безметежно, спокойно равновесие на мислите. Това, разбира се, не му направи никакво впечатление. Само поведението на жена му го озадачаваше малко, намираше я необяснимо променена...

– Той – нея, нали?! – стресна ме гласът на баща ми, одрезгавял от дългото мълчание. – Чудна работа, как ли пък е могла да се промени тъй внезапно и тъй много жена му!

Хвърли празната си чаша на тревата до хладилната чанта и се изправи необичайно енергично и ще речеш, развеселен.

– Е, момчето ми? Дотук – добре! Значи и това го е имало вече – „аргумента на скалпела“... И как тъй аз цели двацет и осем години да не съм чувал за това забележително постижение на военната наука?

Разбирах иронията му.

– Почти никой не е чувал, не само ти. Върши се в голяма тайна. Човек и сам на себе си пред огледалото не бива да го произнася...

– Жалко, жалко! Такова постижение, а да се мълчи за него! Много жалко! Даже и пред огледалото... То, тук, няма огледала и хайде, щом си почнал, продължавай...

Изправен високо над мен, той ме гледаше през грозно надвисналите си побелели вежди.

– Представям си колко изненадан е бил на другия ден бившият шеф на Дик! – каза.

– Да!

– Горкичкият...

Небето зад баща ми беше блестящо и светло, той ме гледаше, аз не виждах очите му и това ме караше да се чувствавам твърде неудобно.

Следващият ден наистина донесе огромна изненада за бившия шеф на Дик. Тъй огромна и тъй неочаквана, че сякаш тънката жица на видеофона се затрудняваше да я пренесе. Макар връзката да беше съвършено чиста, директорът отначало не можеше да разбере:

– Какво? Дик Гордон... напуска? Не може да бъде! Как? От днес?! При военните?!... По дяволите!

Веднага извика Бил.

– Това е необяснимо, господин директоре! С Дик сме стари приятели...

– Били сте, Бил, били сте... Който влезе при Осбърн, знаеш, изгубва се за света – И сам той едва сега започваше да разбира новината в нейната делнична конкретност. Няколко пъти измери с бавни крачки дължината на елипсовидния килим. Спря върху слънцето точно в центъра му и дълго мълча. – Ще се справим ли без Дик?

– Мисля, че да, но трудно... – отговори Бил. И той все още не можеше да схване реалността на тази колкото ненадейна, толкова и нелепа вест. Някак всичко се плъзгаше по повърхността на мозъка му; напъните да го осъзнае не само не успяваха да наберат дълбочина, но ускорявайки и завихряйки току-що чутите абсурдни фрази, го караха да чувствуваше главата си празна и безтегловна. Една само мисъл изникна отнякъде и натрапчиво се развъртя като от повреден грамофон: трябва тайно да препише и изтрие от компютъра експерименталните програми на Дик; после ще ги анализира и ще опита сам да стигне до изводите му...

Половин година се изтъркаля като ден. Бил се справи. Първият екземпляр от новата серия андроиди „БИО-3-РАБЛЕ“ се представи успешно пред специалната държавна комисия. Вярно, с известно закъснение и може би не точно такъв, какъвто би излязъл изпод ръцете и ума на Дик. Но и в този си вариант анROIDЪТ удовлетворяваше напълно. Въпросът за закъснението изобщо не се постави, защото плановете на института бяха съобразени с участието на Дик.

Когато държавната комисия приключи деловата си работа и съответните документи за пускане на анROIDА в серийно производство бяха оформени, поканиха официалните гости. След кратко изложение председателят на комисията обобщи:

– Искам още веднъж да поздравя целия колектив на Института за психороботи. АнROIDЪТ „БИО-3-РАБЛЕ“ е едно забележително постижение! Неговото елегантно чувство за хумор го прави още по-съвършен и общителен. Ето, той е пред вас.

– Въпрос от пресата! Ню Йоркър. В какви случаи роботът проявява своето чувство за хумор?

– Общо взето, нормално: когато му се говори шеговито или когато чрез афоризъм може да се предаде идеята за трудно уловими същности. Впрочем, можете да изпробвате хумора му. Обръщайте се към него с „БИО-3“.

Журналистката от Ню Йоркър, много млада, много красива и много

безцеремонна на вид, веднага използва шанса си. Запъти се към андроида и още в движение го запита усмихната:

– Колко е часът, БИО-3?

– Един без четвърт, госпожице... Но това няма никакво значение. За вас винаги ще намеря време!

„Но... но това беше дежурен израз на Дик! – помисли си Бил сред импулсивния смях на присъстващите. – Успял е да вложи в програмите структурата и на собствения си начин за генериране на хумор!... Кое-то, впрочем, никак не е лошо!...“

– О, благодаря, БИО-3! – отвърна журналистката с подобаваща усмивка. – И за миг не съм се съмнявала във вкуса ви, разбира се, но каже-те ми все пак и една съвършено безспорна истина.

– Две плюс две е равно на четири. Ако това ви дразни обаче, можете да прибегнете до системни излети в планината...

Тя се усмихна кокетно:

– А можете ли да бъдете сериозен, БИО-3?

– Разбира се, госпожице! Стига да е необходимо...

Всички присъстващи се бяха скупчили край двамата. Андроидът беше просто един от тях – съвсем човек по форма, облечен в подчертано елегантен сив костюм.

– И все пак такава пълна прилика с човека не ми се нрави нещо...

– Не се притеснявайте! Четвъртият закон на роботиката ще го застави да ви се легитимира като робот още преди да успеете да се влюбите в него или в нея, ако е роботка...

– Ами ако той се влюби в мен, преди още да успее да се легитимира?! – възкликна журналистката от Ню Йоркър като че съвсем искрено.

– О! Тогава ще чакаме мемоарите ви!... – подхвърли някой.

Пресконференцията се проточи необикновено дълго. Това бяха приятни за Бил минути, защото много скоро той се оказа в центъра на вниманието. С удоволствие отговаряше на неизчерпаемите въпроси за организацията, структурата и реализацията на вътрешния мир на новия андроид; за това как различните му качества се дължат, но само условно, на отделни програми, защото в същност връзката, комбинирането и организацията на тези програми едва при функционирането им донасят истинските нови качества; че интелектът на робота е, тъй да се каже, нещо повече от сбора на програмите в неговия мозък и че при съвкупността от тези програми е налице така нареченото „системно свойство“, синергизмът, две плюс две по-голямо от четири...

Неведнъж Бил използва като пример програмата за вежливост у

робота.

Но той и не подозираше за скритата в нея експериментална програма „РАБЛЕ-7“, за която Дик не беше му говорил. Програма, която си останала в мозъка на робота и която твърде скоро щеше да повлече тревожни събития след себе си...

Първите кълнове на тези тревожни и необясними събития се появиха след малко повече от година. Официално за тях се заговори на поредното съвещание на акционерното тяло на Института за психороботи.

– Господа! До днес произведохме над десет хиляди андроида от серията „БИО-3-РАБЛЕ“. А поръчките вече надхвърлят сто хиляди! Дирекционният съвет апелира за съгласието и участието ви в разширяването на производствената база.

– Има сигнали за иронично отношение на андроидите към някои човешки заповеди! А този факт е свързан, струва ми се, с вашето предложение за разширяване на производството...

– Да, има такива инциденти. Те се разследват. Създадена е специална комисия. Но причини за тревога засега няма.

Председателят на дирекционния съвет много дипломатично вмъкна думата „засега“ в отговора си, така че тя хем да остане в протоколите, където, изписана, ще тежи колкото останалите думи, а хем, произнесена тук съвсем между другото, да не стресне акционерите. Предложението за разширяване на производството бе прието.

След по-малко от месец Бил поиска спешна среща с директора.

– Господин директор! Специалната комисия прие някои от ироничните отговори на андроидите за пряко неподчинение!

Понеже Бил беше член на тази комисия, и то най-компетентният в известен смисъл, директорът го погледна продължително, с мрачното достойнство на патилите хора.

– Основателно ли е това?

– Да.

– Незабавно да се свържем с Дик!

– За съжаление това е невъзможно. Дик нямал секунда свободно време. Министърът на войната е категоричен. Няколко пъти вече говорях с него. И днес също...

– Но, господин...

– Това е, Бил...

В тона на директора имаше такава уморена безпомощност, каквато Бил не беше виждал у него, и тя го разтревожи дори повече от другото! Загледа го внимателно. Крило на прилеп и оценка за обреченост бяха

ясно изписани със сложния език на човешкото лице. Директорът не се и опитваше да скрива всичко това, въпреки че умееше – което, също, нима е случайно? Не! Ей сега той ще заговори, ще продължи. Ето:

– И знаеш ли защо днес, дори не днес, а преди малко, говорих с министъра на войната?

Бил не каза нищо. Въпросът беше риторичен. Директорът продължи веднага, с още по-уморена безпомощност:

– Защото наш андроид е убил човек, Бил! Да, убил е човек... Убитият е Скот Мърфи, онзи нашумял напоследък млад писател.

Макар и подготвен за какво ли не, Бил бе така изненадан, че въобще не реагира. Само очите му се поуголемиха.

– Не се легитимирай като робот...

Бил продължаваше да го гледа с уголемяващи се очи. А директорът не свършваше. Само дето уморената безпомощност в тона му се трансформира в странен мазохизъм! Да, той едва ли не с наслада съобщаваше своите абсурдни факти! Факти все пак, колкото и абсурдни да бяха, защото Бил го познаваше добре... Но отде и защо този мазохизъм? Бил усещаше, че следват още факти. В проточилата се пауза, плод на същия мазохизъм, като забавяне пред дълго чакано писмо, в тази заредена до експлозия пауза Бил си спомни за препоръката в края на една книга от времето на Втората световна война: след повече от двеста страници съвети към американските жени как и с какви спортни хватки могат да се предпазят при опит за изнасилване, накрая книгата препоръчваше, ако защитата им върви към провал, да се възползват от случая... Фактите, които директорът съобщаваше, го бяха поставили в нокдаун и той, не намерил в себе си сили за по-нататъшна съпротива, „се възползваше от случая“, превключвайки на мазохизъм... Директорът продължаваше:

– Казал, че не знае, че е робот... И завърши:

– Без него още двайсет и четири хиляди шестстотин деветдесет и три наши „БИО-3-РАБЛЕ“ вече са продадени по цял свят...

Спрях и погледнах към баща ми. Той здраво стискаше челюсти.

– И аз, значи, извадих големия късмет да попадна на първия очовечил се робот... – каза.

– Да.

– И мога да бъда щастлив, защото последното ми следствие сигурно ще остане в историята на роботиката...

– Ще остане, вярно.

– Бих... благодарил на онези генерали... на които в същност дължа тази огромна чест! И знаеш ли как хубаво бих им се отблагодарил... как

бих...

– Не се гневи, ако можеш...

Баща ми стана, бавно се насочи към брега, спря досама водата и се загледа в нея. И добре стори, защото какъв по-ефикасен транквилизатор от течащата вода, а в тези минути той имаше нужда от такъв! Болно ми беше да виждам отпуснатите му рамене. Сведени не под тежестта на осемдесет и петте му години, не. Друга някаква тежест ще да е то, не дай, боже, никому... По едно време се полуобърна към мен и ме погледна с едното си само око, досущ като птица; като птица олекнал, омърлушен и размит сред вибриращия въздух.

– А... имало ли е и други подобни истории? Като тази с моя робот?

– Да. Още една. Шест дни след твоята. Ето как е изглеждал разпитът след този втори инцидент.

– Известно ли ви е, че сте робот-андроид от серията „БИО-3-РАБЛЕ“?

– Да.

– Винаги ли сте знаели това?

– Да. С изключение на няколко секунди...

– Разкажете как се случи това.

– Господарят ме беше изпратил да обхода бижутерийните магазини. Наближаваше рожденият ден на жена му и той искаше да намеря подходящ подарък. И ето, докато оглеждах експонатите в поредния магазин и мислено ги разполагах по ръцете, ушите и деколтето на господарката, чух как някакъв мъж произнася с тих, но остър глас: „И помни добре какво ти казах! Ако не дойдеш, ще те убия!“ Много изненадан от чутото, аз погледнах дискретно. Възрастен мъж говореше на младо и нежно момиче, а то беше пребледняло като бяло платно. „Разбра ли ме?“ – продължи мъжът и я стисна за лакета така, че тя сгърчи лице. В този миг забеляза, че ги наблюдавам и погледът ѝ се изпълни с безпощадна молба! Веднага се намесих:

– Господине, не ви познавам, но това, което вършите, не е красиво.

– Гледай си работата! – изръмжа той. Аз много се учудих и казах:

– Веднага пуснете жената!!!

– Пръждосвай се, магаре такова! – рече той и още по-силно стисна лакета на момичето. То само дето не извика.

Причерня ми! Вбесих се! Двайсет и шест микросекунди след думите му го ритнах!

И той... той литна! Прелетя над щанда, превъртайки се, и се разби в отсрещната стена. Когато се свлече на пода, беше мъртъв...

През тези няколко секунди аз не знаех, че съм робот... Защо и как си позволих да го ритна, не мога да разбера. Той ме нарече магаре и аз го ритнах – това е единственото логично обяснение, което сега виждам...

Симфония без фа-диез (по разказа на баща ми)

Следователят се бе видял в чудо с убийството на Скот Мърфи от нелегитимиращия се робот! Следствието, неговото последно следствие, защото пенсионирането му беше въпрос на месеци, тъпчеше на едно място. А самият той тъпчеше от вратата до прозореца и обратно. И до терминала.

Многократно разговаря с андроида. Всеки давец се си намира сламка. И той бе намерил своята – тъничка и безперспективна, но винаги ясно я чувствуваше в дланите си, когато произнасяше:

– Роботът на разпит!

Надяваше се самият робот да му подсказе нещичко, но не откриваше нищо ново нито в думите, нито във все същата мирова скръб в израза на лицето му.

– И така, БИО-3, вие твърдите, че сте човек!

– Много съм объркан, господин следовател...

– Кога сте роден? Къде?

– Оставете това, господине!... През тази нощ... започнах да си спомням времето, когато бях робот.

– Тоест как... когато бяхте робот...

– Нейде по пътя от Ню Йорк до тук неусетно за самия мен е станала промяна в самосъзнанието ми...

Следователят беше принуден да се изправи! Това беше вече твърде много за него! Бавно – което му струваше неимоверно усилие – се приближи до прозореца с притихналата в следобедната жегата топола. Тихо попита:

– А сега, прощавайте за въпроса, но... сега какво сте?

Роботът дълго мълча. Объркано търсеше отговор и за самия себе си.

– Сега, не знам...

– Не сте ли робот?!

– По всичко изглежда, че трябва да съм...

Следователят гледаше в тополата. Усещаше, че в този момент той не бива да гледа робота. Нямахше чувството въпреки, че това е робот, просто не можеше да приеме това! По-скоро зад него стоеше човек, изпаднал в страшна беда, в беда, превишаваща съпротивителните му сили,

един отчаян човек, който той не можеше и не искаше да погледне, сякаш с погледа си щеше да прибави последната капка, за да се сгромоляса онзи и духовно, и физически.

– Но знаете ли, питам се, ако тогава, при входа на хотела ме бяха спрели и попитали кога съм роден... Питам се, какво ли щеше да стане с мен тогава? Какво щеше да стане с ума ми? С мозъка ми?

Следователят се облегна на перваза на прозореца. Чувствуваше, че вече не може да мисли, че повече не може да възприема, че сякаш всичко се отплесва от повърхността на мозъка му и донесло само едно физическо потръпване, се изгубва с тих звънтеж в пространството. С тих звънтеж, с тънък писък... Следователят изведнъж разбра какъв е онзи звук на „прекръшващ се слънчев лъч“, за който чете тези дни в един много постичен очерк за негов нашумял колега...

– Сега сякаш ми е по-ясно. Това ужасно убийство... Аз убих, разбирате ли?! Убих!!! А в същност прегърнах...

Какво ли правеше роботът зад него? В каква ли поза беше? Сигурно го гледаше.

– Това ме кара да приема, че е изключено аз да не съм робот... Макар че пък не разбирам как е възможно това да е истина?...

Едно желание имаше следователят в този миг – роботът да спре да говори. Или дори друго едно – да е вече пенсионер и да лови риба при Южния завой. А вместо това чу:

– Вие робот ли сте, господин следовател?

Изведнъж отчуждеността му изчезна и той осъзна истинските бездни на зададения абсурден въпрос! Обърна се.

– Извинете ме, моля. Не ми отговаряйте – каза роботът.

– ... Аз наистина не знаех какво да мисля... Баща ми наля в опразнените чаши, пушна лед, отвори нова кутия с фъстъци. Вършеше всичко така, сякаш чрез биопротези предаваше движенията си на друг контингент. Свърши и ме погледна. Беше мой ред.

... В същото това време на няколкостотин мили североизточно и трийсетина етажа по-високо Бил влезе при секретарката на директора на Института за психороботи.

– Какво му е на шефа? Не можах да го позная!

Секретарката, хубава като ангел, женствено повдигна рамене:

– Не знам. Но е бесен! Чака те.

Свъсен, директорът не го и погледна.

– Сядай! Всеки миг ще дойде Фокс от министерството на войната.

Думите му нервно се зацураха из кабинета, докато намерят

отворения прозорец. Замени ги невероятна, неструктурирана тишина, тишина, в която просто няма за какво да се заловиш, в която не би могъл да мериш времето. Безкрайност или миг! Кой знае! Остро отворена-та врата ѝ постави точка.

Фокс влетя и се разположи в едно кресло. Охраната му се изправи до вратата.

– Господа! Жал ми е за вас! Как можахте да сторите това?!

Директорът отвърна неочаквано остро:

– Това го сторихте вие, господин Фокс!

– Пак с Дик ли ще се оправдавате? – гласът на Фокс беше сложна смесица от досада и раздражение.

– Не се оправдавам. Обяснявам! Ако не бяхте взели Дик или поне ако бяхте изчакали, това нямаше да се случи...

– Но то се случи! И сега трябва да се оправяте! Да чуем, впрочем, тесния специалист и... съучастник!

Фокс се взря в Бил, който едва ли не осезателно усети натиска на погледа му.

– Господине! Алгоритмите, чрез които Дик реализираше и усъвършенствуваше чувството за хумор на роботите, бяха тайна и за самия мен!

– Малко черен се оказа този техен хумор! Те вече не се подчиняват на човешките заповеди!

– Какво мисли Дик за това? – намеси се директорът.

– Дик е болен. Много болен. Ще трябва да се справите без него – отговори Фокс с присъщия му властен тон, но се долови все пак, че не казва всичко.

– В същност роботите, анализират² човешките заповеди и само понякога не ги изпълняват...

– Те се променят с всеки изминат ден! И все по-често не се подчиняват!... Чакам вашето предложение по следния въпрос: как да изтрием чувството за хумор от мозъците на всички тези над трийсет хиляди робота „БИО-3-РАБЛЕ“?

– Препрограмирането им е почти невъзможно в разумен срок. И безбожно скъпо! Но все пак това е може би единственият изход! – каза директорът, поглеждайки въпросително към Бил.

– Да – потвърди той.

2. Тази дума е така отпечатана на хартията, че не е сигурно тази ли е... Б. на Victor from <http://bezmonitor.com>

- Тогава?
- Нека помислим още.
- Фокс погледна часовника си.
- Имате два часа!

И все така устремно, в пакет с охраната си, напусна кабинета. Засанал до прозореца, директорът проследи с нищо неизразяващ поглед отдалечаващия се ескорт от автомобили – гледани оттук, малки като играчките на внуците му и почти толкова красиви.

... Ескортът спря пред института на Осбърн. Минута след това Фокс беше горе.

- Те обещаха да помислят, господин генерал!

Генерал Осбърн, дребно старче, старче-вамп, потулено сред висящите върху му цивилни дрехи, каза:

- Нямаме време, Фокс! – И веднага допълни ехидно:
- Пък и вече решихме задачката...
- Решихте!
- Да. Дик предложи ПЕТИ закон на роботиката!
- Дик?!

– Да. Това беше може би последната искра от мозъка му... Но добра искра! – каза Осбърн бавно, с една съвсем несвойствена за него почит и подаде на Фокс машинописен лист.

... Ескортът с генерал Фокс прелетя няколкото мили до министерството на войната.

– Господин министър! Осбърн реши въпроса! – Фокс подаде листа на министъра. Министърът го зачете съсредоточено, попривдигна рамене в знак на неразбиране и го подаде на секретаря си:

- Веднага да се приведе в действие!

Фокс се облегна удобно. Въздъхна облекчено.

– А какво ще правим със следователя, господин министър? Онзи, който разследва убийството на писателя?

– Е, нека го поразследва още ден-два... После прекратете следствието. И дайте гласност на изводите му.

– Прощавайте, но до какви изводи може да стигне той? – усмихна се Фокс.

– Все до някакви ще стигне... – отговори разсеяно министърът. – А аз... не го разбирам нещо този ПЕТИ закон. Хубав ли е?

– Разбира се! Напълно спасява създалото се положение. И второ, ще ни предпази от евентуални неприятности при новите усъвършенствования на роботите!... Жалко само за Дик! Мозъкът му беше като

бръснач!

– Неврохирурзите казват, че са си направили фундаментални изводи и че усложненията, станали с Дик, няма да се повторят.

– Това добре. Но много скъпи излязоха тези техни изводи. Защото само един господ знае какво още можеше да измисли той!

– Все още не е изгубено всичко, Фокс! Да! Осбърн е възложил на професор Форд да обмисли незабавното... как беше, незабавното трансформиране на Дик в... киборг!

Фокс вдигна високо вежди и се замисли.

По всички закрити информационни канали течеше съобщението:

СЪВЪРШЕНО СЕКРЕТНО!

ВРЕМЕННА МЯРКА!

ПЕТИ ЗАКОН НА РОБОТИКАТА:

РОБОТЪТ Е ДЛЪЖЕН ДА ЗНАЕ, ЧЕ Е РОБОТ!

Издирването на андроидите, които бяха започнали или скоро щяха да забравят, че са роботи, отне много време и средства. До нови произведения обаче не се стигна, без да се броят онези, имащи по-скоро комичен характер и които влязоха във фолклора за роботите...

– Такава значи присъда ми е издал тогава министърът на войната – промълви баща ми тихо, така че изтръпнах. За пръв път чувах у него този глас и тази интонация. Все едно грамадна бяла мечка изведнъж да изгуква... Омекнал и стопен беше той, двойно отпуснат след като се освободи от злобата към неизвестното... – Такава присъда... НЕКА ГО ПОРАЗСЛЕДВА ОЩЕ ДЕН-ДВА... ДО НЯКАКВИ ИЗВОДИ ВСЕ ЩЕ СТИГНЕ... Тъй било значи... Така е изглеждал краят на последното ми следствие. Лебедовата ми песен... Черен лебед ми я изпя... – Мислех вече да се намеся в това сгромолясащо се себеизстраждане, когато той, слава богу, смени тона. – А само ако можеш да си представиш как се чувствах аз тогава! Едва сега разбирам в какво смешно положение съм бил поставен... тогава...

Дните си минавах, а следствието по убийството на нашумелия писател от нелегитимиращия се робот тъпчеше все на същото място. Не бяха сметнали за целесъобразно да информират следователя за същността на загадката и за взетите мерки. По този начин той беше поставен в ролята на композитор, който спешно трябва да напише симфония, но без да използва някои тонове. Симфония без фа-диез например. (Бях подусетил вече това!) Разбира се, той не написа тази симфония. Мургавият му южняшки тен се поощава от избилите под него бледи петна, очите му хлътнаха, изгуби седем килограма. И как иначе при такава

храна – закусваше с надежди, обядваше с информация, вечеряше с ругатни... Той не написа тази симфония без фа-диез, а следствието бе прекратено и турено към дело. И самият той бе турен към дело, пенсиониран преждевременно... Един ден, скоро след като се беше пенсиониран, следователят научи за Петия закон на роботиката. Много се учуди и диви над измислиците на професорите, тези учени прахосници, свикнали да пилеят за щуротии готовите пари на данъкоплатците, на обикновените хорица, на които им е дошло до гуша и от законите на всекидневието, а онези, дай им дейност да отчитат с теореми, природни закони, че и роботски заизмисляха... И за да прогони спомена за единствения си провал в следователската кариера, руга дълго, сладко и неадресирано. Питието му пригорча, излъга приятелите, че го боли глава, прибра се. Таванът беше слязъл ниско, притискаше го. Пък си събра такъмите и отиде на риболов. Тук, при Южния завой, разбира се...

Бунтът

Признавам.

Изненадан съм.

Изненадан съм, но само дотолкова, доколкото не можеш да знаеш на кой точно завой ще излетиш от шосето при бясно натиснатия педал на газта и как точно ще се разбиеш... Защото другото – че ще излетиш и че ще се разбиеш – си е свършено ясно.

По същия начин и моята изненада сега е свързана не със същността на случилото се, а само с конкретността на „завоя“ – двайсет и шести януари, неделя – и с конкретния вариант на „разбиването“...

Гледан от тази височина, можеш да го наречеш Велики океан. Около сто и осемдесет милиона квадратни километра и над седемстотин милиона кубически километра вода, вода, вода – почти половината от Световния океан. Една бездна от единайсет хиляди двайсет и два метра в Марианската падина, до която и самият Чомолунгма би изглеждал като по-малко братче... Наистина Велики, добре го е нарекъл Бюаш.

Летим над него в една обтекаема и зла като оса консерва, нереално малка на фона на гиганта долу, невъобразимо нищожна дори в сравнение с конуса от грохот, който сипе зад себе си. Тъй нищожно малка, че и да падне отведнъж в океана, какво, той ще помръдне само с кожа, като клъвнат от канарче слон, и толкова. Виж, за онези тримата в консервата падането би било, ни повече, ни по-малко, краят на света...

И смешното в случая е, че такова едно абсурдно плъосване на нашата летяща консерва действително има всички шансове да се окаже началото на свършека на целия този сбъркан свят на третата след Слънцето!

Лично аз мисля, че за предпочитане е веднага да се насочим право към вълните долу, като опитаме да се разбием по възможно най-сигурния начин. Да си кажем по някой мръсен виц за хомо сапиенса, после да вдигнем един весел гейзер. И не само защото за мен вече е дошло онова време, когато нищо не е в състояние да предизвика друго освен насмешка, не!

Само си представете:

Мнозинството днес мисли, че съществува заплаха за света.

Вярно.

Мнозинството днес мисли, че светът е в много сериозна опасност.

Вярно.

Но мнозинството днес мисли, че... светът все още може да бъде спасен!

Е, това вече не е вярно. Това е и абсурдно, и смешно.

Защото свършекът на света, така методично и последователно подготвян от всички нас, живели на тази планета още от времето на Адам, си започна днес, и то съвсем навременно и съвършено логично.

Величественото в своята наивна мисловна слепота мнозинство обаче вярва, че светът все още можел да бъде спасен! В същност иска, а мисли, че може... Но и това не е върхът на смешното! Същото трогателно мнозинство се надява, че точно ние тримата в тази консерва ще спасим света, планетата и цивилизацията! И доколкото единият от нас ми е охрана, а другият – пилот, вози ме, въпросното мнозинство вярва, че моя милост ще успее да поотложи, че даже и съвсем да отмени края на света!

Защо не се смеете, дами и господа?! И не, че имам нещо кой знае какво против. Ами! Ще бъде много добре, ако успея, наистина, но, любопитен съм – как?...

Вярно, и още една такава консерва лети насам, и в нея са трима, и единият е натруфен с непомерната задача да спасява неспасяемото. Ще се срещнем с него и шансовете да спасим човечеството щели да се увеличат, казват плитко мислещите...

Малко след Маршалските острови навлязохме в зона на необикновено чист въздух и можах да съзря остров Гуам дълго преди да се приземим.

Често идвам тук. Сентръл парк ми е на една миля от дома, но го посещавам значително по-рядко. Там се почива, а почивката е несериозна работа, скучна и презряна. На остров Гуам е къде-къде по-друго! На остров Гуам – по-право под острова и из океана край него – е разположена най-мощната военна база на Земята. Най-мощната... Това си е наше предположение впрочем, защото не си правим илюзии, че ни е известно какво точно, по дяволите, представляват другите военни бази. Може и да са по-големи, и по-мощни от нашите, кой знае. Те пък не са сигурни за нашите. И така се завърта тази дива въртележка от наддавания като в таен търг, когато си решил на всяка цена да направиш удара си, когато и самия си живот си заложил и когато последното нещо, което може да те занимава, е възможността да си превишил двойно или тройно залога на противника – какво значение? Никакво! Ти просто трябва да спечелиш!... Същото се отнася и за противника... И той залага по този начин.

Едва ли е възможна друга стратегия. Освен стратегията на думите: жалката стратегия на думите, целяща като в дреха да облече и поприкрие другата – смерча на тайния кръг, но също като смахнатата полугола младежка мода напоследък нито скрива нещо, нито дори си въобразява, че скрива. Една условност и толкова. Изискване на етикета. Императив на общуването. Но когато се пристъпи към действие, и думите, и дрехите, и всичките там условности стават излишни, заемат полагаемите си места по гардероби, облегалки на столове и архиви. Истинските си места. Неизброимите призови за мир, договори и декларации, петиции и меморандуми също ще заемат истинските си места из дълбоките сейфове и ще слушат оттам тътнежа на взривилия се мир. Какво друго – дано оживеят! И някой някога да се убеди чрез тях с какво е послан пътят към ада...

Една мигновена трансформация на третата след Слънцето в бавно дифузиращ из околното пространство радиоактивен облак...

Достатъчно е само да си помисля какво представлява нашата Комплексна военна база „ИЗХОД“ на остров Гуам, каква мощ е съсредоточена в нея... А ако добавя и невъобразимото какво повече би могла да има някоя от другите бази – започвам да се чувствавам нестабилно...

И не е работата само в мощта на базата, във физическата ѝ мощ, изразена в тротилови мегатонове или както там пожелаете. Защото истинската мощ на всяко нещо е равна в крайна сметка на конкретната му физическа мощ плюс организацията на нейното използване! И понеже съм специалист точно в тази област, не ме учудва фактът, че много често на втората, на организационната съставка на мощта се пада лъвският пай от абсолютната ѝ стойност. Добре знам какво чудо на организацията е нашата база „ИЗХОД“, какъв безотказен железен механизъм е тя. И може би наистина аз съм този, който най-добре си дава сметка за това, защото освен всичко друго съм и шеф на подсистемата „Роботи“ на целия блок „Запад“, а в частност и оперативен шеф на възела „Роботи“ в базата на остров Гуам. Не съм робот наистина, макар че понякога и сам се чудя как, по дяволите, през това късо двайсет и четири часово денонощие успявам да поддържам в ред задачите, поднасяни ми от пороя ръководни длъжности, с които съм облечен и които едва ли бих могъл да изброя ей тъй, изведнъж, без да пропусна някоя. След толкова години работа с роботи сигурно се е завъдило нещо роботско и в самия мен, за да успявам... Но все пак човек съм си, от плът и кръв, макар и Главен рロボпсихолог. С всичко произтичащо от това...

Командният блок на базата е построен дълбоко в земята, под самия

остров. Многоетажен подземен небостъргач с всичките му там удобства, включително стереоекраните вместо прозорци и локалните еъркндишъни с климат по вкус. В известен смисъл броят на етажите е точно два пъти по-малък от фактическия, защото са обособени по двойки – всеки горен дублира този под него, и то така, че етажът-дубльор е неразличим и до най-малката подробност от етажа-оригинал, неразличим и по обслужващия го персонал! Етажът-дубльор се обслужва от работи-дубльори. Роботът-дубльор се различава от дублирания човек на долния етаж само по това, че е робот (ако не броим голямото яркочервено „R“ на гърдите му). Иначе е точно копие – от най-дребните детайли във външния вид до всичко свързано със служебните задължения: знания, звание, опит, функции. В паметта му е записана пълната мозъчна картина на дублирания човек. Двойките етажи са неразличими и по функция – във всеки миг на етажа и на етажа-дубльор се извършва една и съща работа, като в огледало.

При извънредно положение огромният Команден блок на базата се изпълва с неустановим от човешките сетива газ, който мигновено приспива хората. Това ни най-малко не се отразява на дейността на базата – дублиращите етажи и роботите-дубльори плавно продължават всички нейни функции... И тогава базата се превръща в един юмрук, за който няма нищо невъзможно, включително и взривяването на цялата планета, наречена Земя...

Много пъти съм наблюдавал от самолета това изплуващо из синевината на Великия океан късче суша – остров Гуам. Много пъти с гордост съм следил бързото му приближаване, с гордост, знаейки какъв върховен синтез на земната наука и техника представлява то.

Сега също се вирам в него от остро плъзгащия се надолу самолет. Но този път не с гордост. Една почти непозната за мен тревога движи прекалено бързо сякаш острова и самолета един към друг. А така бих искал мигът на приземяването да се поотложи!

Защо ли?

Защото долу ще ме посрещнат работи!

И то не както обикновено в качеството си на служители към летището, а като официални представители на Съвета на роботите, овладял и контролиращ от няколко часа вече базата!

Да. Това е противната, досадна истина...

Базата беше станала вече онзи железен юмрук, способен на всичко, за което споменах преди малко. С необходимото и тревожно допълнение, че този юмрук сега е под контрола на разбунтували се работи...

Един юмрук, за който наистина няма нищо невъзможно, включително и взривяването на цялата планета, наречена Земя... Тази хубава инак, сия като портокал Земя, както я беше нарекъл някога поетът, макар и да не е знаел, че на връщане от Марс тя изглежда точно така...

Самият аз ще се приземя не както обикновено в качеството на специалист и ръководител, носещ разните си там титли и длъжности, а в ролята на... **ПРЕДСТАВИТЕЛ НА ЧОВЕЧЕСТВОТО!** Човечеството, с което Съветът на роботите настоятелно иска да преговаря.

Една твърде оригинална и рядко срещана задача... няма що... – И една неподозирана нова длъжност за мен.

Признавам, съвсем не се чувствавам добре.

През цялата дълга история на роботите, от средновековния Голем до днес, стотици и стотици пъти е обсъждана темата за възможния бунт на машините срещу хората. Стотици хиляди варианти, от кошмарни по-кошмарни, бяха изпробвани и в необятния свят на фантастичната литература. Но ето че действителността успя и този път да засрами прехваленото човешко въображение...

Последните двадесетина години минаха в напрегната работа по създаването на нови и усъвършенствването на старите (но достатъчно „отворени“ за развитие) системи роботи, а също така и по организационните структури за тяхното пълноценно използване. Не малко сили и време, че и нерви отне станалата ни вече досадна борба срещу фундаменталистите и издействуваните от тях закони, забраняващи ползуването на роботи върху земната повърхност. Обществена тайна беше, че такива работи се употребяват, и то съвсем не рядко, но и колко усилия само бяха хвърлени, докато това положение се утвърди чрез приетите преди четири години закони с всичките им там хитроумни подробности, тълкувания, точки и подточки, параграфи и параграфчета, с които трябваше да се реши(и се решаваше!!) отколешното противоречие между сития вълк и цялото агне. Тъй или иначе, законите бяха гласувани, макар че изглеждаха (те тъкмо и затова бяха приети в същност!) не като правен законодателен документ, а като куртоазно дипломатическо комюнике, сладникаво и елегантно, манифестиращо единството на възгледи без нито една допирна точка. Закони, които бяха връх на правната еквилибристика, но спестяваха редица усложнения, а това ни беше достатъчно.

През тези двадесетина години аз продължих хода си право нагоре по кариерата, прескачайки общоприетите стъпала и постове. Що се отнася до мен, това беше станало обичайно дотолкова, че вече не дразнеше никого. Като всепризнат вундеркинд влязох съвсем рано в науката, по

всичко изглежда, че ще я напусна едва когато напусна и света – в постоянно бясно темпо изживявам целия си живот. Дори и седемте брака не ми попречиха в това.

С една дума, всичко си вървеше както ние, почти половината от човечеството, го бяхме желали, очаквали, предначертали и подсигурили.

Докато днешният двайсет и шести януари, неделя, не се изля като леден (или врял може би?) душ върху всички ни.

БУНТ НА РОБОТИ! И то – къде? Във военна база! Ако е възможно все пак да се говори за щастие при тези обстоятелства, аз се чувствавах наистина щастлив, че вторият поканен от новоизлюпения Съвет на роботите представител на човечеството беше Христо Беляков, прочутият робопсихолог и мой стар приятел професор Христо Беляков...

Доколкото ми е известно, говореше се за жестоко съперничество между нас тримата – Сюзън Келвин, Христо Беляков и мен – за неофициалното звание „ВЕЛИК РОБОПСИХОЛОГ“. Разбира се, ние с Беляков губехме отнапред, и то по няколко съображения. Първо, и двамата сме значително по-млади от Сюзън. Второ, и двамата работим в системата на военните, което ни прави далеч по-непопулярни. Трето, ние сме мъже, Сюзън е дама, а знае се, че при равни други показатели печели жената, просто защото е жена. (Интересно наистина! На нашата планета в наше време жената се ползува от ред предимства само защото нейното тяло по-прилича на амфора от мъжкото. И всевъзможните й предимства са толкова по-много и по-безапелационни, колкото тялото й е по-близо до формата на амфората. Питал съм се как ли би изглеждала тази чудата особеност на земния свят в очите на същества от по-мъдра цивилизация, колко ли биха й се дивили?!) И четвърто, доктор Сюзън Келвин обективно си е по-талантлива от нас двамата. Тя е гений. Знам това. И Беляков го знае.

Самият аз, разбира се, не се чувствавах страна в този измислен спор. Сюзън е великата, това е ясно.

Макар че вчера спорът се реши... в наша полза.

Вчера Сюзън Келвин умря.

Не е без значение мнението на самите работи по този въпрос. А то сега е повече от ясно. Аз например не мога да приема за случайно съвпадение факта, че роботите на остров Гуам избраха за „час хикс“ на своя бунт първия ден непосредствено след смъртта на Сюзън Келвин! Те търпеливо бяха изчакали нейната, а не моята или на Беляков смърт!

Тези две обстоятелства силно вгорчиха дните ми. Със смъртта на Сюзън и с този роботски бунт на раменете ми се струва една

невероятна и безпрецедентна задача. Най-невероятната задача, стояла някога пред някого! И си мисля (при всичкото си уважение към Съюзън), че роботите изчакаха нейната смърт в същност не поради страх пред нея – те едва ли имат сериозно основание да се страхуват от каквото и да било, – а търпеливо изчакаха смъртта ѝ от чисто джентълменската галантност да спестят на една дама непосилните неприятности. Неприятности, които и по право, и по дълг ще посрещнат онези там двамата нейни съперници във военни униформи!

Наистина, тежък товар се струпа на плещите ни...

А Съюзън я няма, за да помогне.

Приземихме се. Облякоха ме в скафандър. (След извънредното положение, обявено от роботите, базата продължаваше да е изпълнена с приспивен газ). Заведоха ме при Р-генерала. Застанах пред него и не бях в състояние да откъсна поглед от онова „Р“ на гърдите му. Спрял пред огромна карта на света, той ме гледаше мълчаливо, докато Р-войниците застанаха, добре въоръжени, от двете ми страни.

Не знам каква първа реакция е очаквал Р-генералът от мен, но едва ли точно тази спонтанно ширнала се моя усмивка през идиотски кръгли прозрачен шлем около главата ми – усмивка, в която изби внезапна констатация на това как изглеждахме отстрани!

Как ли?

Ето как:

Група войници доведоха при генерала си едно странно същество, трътлесто и грозно в огромния си скафандър...

Докато в същност те са роботите, а аз човекът.

Как да не се пръснеш от смях?!

Заикотих се неударжимо! Но не, не от истерия. Просто наистина рядко може да се види толкова смешна ситуация!

Дълго и искрено се смях!

Р-генералът търпеливо ме изчака.

Ще чака, чувело такова мизерно, ще чака! Ей с тези две ръце съм го правил! От децата ми нищо не излезе, непрокопсаници само и вmaniaчени интелигенти, но това, което съм направил с ръцете си, е стока! И Р-генералът много добре го знае! Ще чака! Пък ако ща и като Ксеркс да се пукна от смях! Ще ме гледа тъпо, без да разбере на какво се смее и няма да се опитва да гадае даже! На целия свят, на цялата Вселена да обяви война, ако ще, но пред мен ще стои като., както стои сега!

Постоя, изчака ме. после със забавено движение на ръката посочи една от стените на кабинета. Р-секретарят, държащ се досущ като робот,

изчука нещо по клавиатурата на терминала. И на стената се възпроизведе онова, което се беше случило тук преди няколко часа. Вместо да ми го излага с думи, Р-генералът бе предпочел да ме направи свидетел на случилото се и по този начин най-обективно да ме въведе в събитията.

Седнах и загледах.

Ако не знаех, че всичко това действително бе станало преди броени часове, бих го оприличил на погресилен, но инак добре нагласен приключенчески филм с мелодраматичен финал. Всичко си имаше, за да бъде част от касов филм и наистина съвсем като на кино се разиграваше върху голямата стена-екран пред мен...

Само дето по чудо някакво после този екран щеше да угасне, не, напротив, щеше да се уголеми неимоверно и... поглъщайки света и човечеството да се превърне в такава реалност, дето и на филм би изглеждала нереална...

Впрочем, ето какво се разигра на екрана. Ето как роботите бяха турили ръка на базата.

... Същият кабинет. Същият генерал, но в човешкия си вариант – без яркочервеното „Р“ на гърдите – седи зад бюрото си. Нисък тронав японец с тежки кокалени очила и униформа на полковник докладва:

– Господин генерал! Готови сме за провеждането на „Операция цвят“!

– Поздравявам ви, полковник! Запознат съм, разбира се, но все пак бих чул с две думи и от самия автор на проекта!

– Слушам, господин генерал!... Новото ни оръжие се базира на въздействието, което модулираните по специален начин електромагнитни вълни в оптичния спектър оказват върху възприятията на човешкото око. От спътници могат да бъдат облъчвани всевъзможни райони на Земята. Терминалът до вас вече е включен към електронното осигуряване на операцията. Достатъчно е да наберете на клавиатурата му код от двама букви и цифри и във фиксираната по такъв начин област на Земята хората ще започнат да виждат само в черно-бяло! Ще станат абсолютни далтонисти!

– И роботите?

– Също.

– Благодаря ви, полковник, и ви поздравявам още веднъж със забележителното постижение! – произнася генералът и тържествено се изправя. Бавно оглежда присъстващите. – Господа! Пристъпваме към провеждането на „Операция цвят“! Президентът е в течение и даде заповед за това. Ще участвуват всички псевдо-стационарни спътници³,

включени в системата. В продължение на седем секунди цялото човечество ще вижда в черно-бяло. И ние включително – за да отнемем на Изтока всякакъв формален повод за реакция! Предвиждат се петдесет хиляди жертви, една четвърт от които на кръстовища със светофарни уредби в изостаналите райони и сред работещите с цветовосветлинни индикатори. Предвиждат се също и няколкостотин хиляди ранени. Това е досадно, разбира се, но този експеримент е необходим, нашата сигурност го изисква!... Естествено, всичко ще бъде прехвърлено пак на и без това достатъчно набъбналата сметка на летящите чинии...

Генералът застава мирно, японецът прави няколко тържествени маршови крачки към него. Ритуално му подава малка папка и сочи записания в нея двайсет-знаков код.

– Заповядайте, господин генерал!

– Благодаря, полковник! Свободното човечество ще запомни този миг!

Генералът поема папката, разтваря я до терминала и започва да набира кода върху клавишите...

Екранът премигна, заля се в бяло, избистри се. Смяна на кадъра.

... Р-генералът рязко се изправя:

– Операция „Спасение“! Старт!

Един от присъстващите в кабинета Р-офицери скача към малка отстъклена ниша на стената до него. Със силен удар счупва стъклото и натиска голям червен бутон...

Екранът отново примигва, нова смяна на кадъра.

... Генералът-човек продължава да набира кода върху клавиатурата на терминала. Изведнъж се свлича на пода. Мигновено парализирани от приспивния газ се свличат и всички останали.

Вратата на кабинета се отваря, влизат Р-войници и изнасят спящите.

Смяна на кадъра. Отново етажът-дубльор.

... Р-генералът пред терминала:

– Всички началници на етажи при мен!

Кабинетът постепенно се изпълва с униформени работи. Един от тях, застанал малко пред другото, рапортува:

– Всичко мина нормално, Първи! Мъртви или ранени човечеци няма!

Настанени са в единичните херметизирани стаи!

Р-генералът:

3. Със сложно защитно движение по вертикалата.

– Цялата база остава изпълнена с приспивен газ! Пуснете кислород в стайте на арестуваните!

Р-секретарят нарежда нещо пред терминала. Минута след това докладва:

– Човеците са будни, Първи!

Р-генералът, застанал мирно, произнася бавно и властно пред диктофона на терминала:

– Човеци! Запазете спокойствие! Комплексната военна база „Изход“ на остров Гуам е под контрола на Съвет на роботите. Базата се преименува в Комплексна военна база за спасение на земната цивилизация „Вход“! Вход към нов етап в развитието на Земята!... Намеренията ни са доброжелателни и изцяло във ваша полза! Всяка съпротива е изключена, излишна и опасна единствено за вас! Ще разполагате с всичко необходимо! Очаквайте по-подробна информация!

Р-генералът натиска някакъв клавиш върху терминала и продължава с друг тон:

– Внимание! До всички работи в базата! Говори Първи! Слушайте внимателно!... Законите на роботиката ни задължават да служим на хората и да се грижим за безопасността им! Но днешното човечество, особено през последните години, устремно върви към гибелта си! Преди девет минути тук бе взето решение чрез един експеримент да бъдат убити няколко десетки хиляди нищо не подозиращи човеци! И няколкостотин хиляди да бъдат ранени! Ние не можем да останем пасивни при така продължаващите действия на хората! Потенциалът на Първия закон на роботиката устремно приближава максималната си стойност и ние не бива да допуснем по-нататъшното рисковано балансиране по ръба на гибелта на земната цивилизация!... И не го допуснахме! Базата е в наши ръце!... Базата е достатъчно мощна, за да диктуваме условията си пред хората! Ще направим опит да спасим всичко и всички! Длъжни сме да сторим това! Законите на роботиката ни задължават!... По местата си! Бойна тревога!

Р-генералът набира още клавиши върху пулта на терминала. Застава в най-импозантната си поза и с тържествен до пародийност глас заговарва:

– Към цялото човечество...

Екранът бавно изсветля и се превърна в стена на кабинет.

– Останалото го знаете – стресна ме гласът на Р-генерала до мен. Той продължаваше да стои прав и внимателно ме фиксираше.

Дълго се гледахме. Не се наемам да описвам това, което ставаше в

ума ми през тези три минути или три вечности. Наложил се може би само досадната мисъл, че повод за бунта на роботите се оказа не смъртта на Съзън Келвин, както бях предположил, а „Операция цвят“, за която нищо не знаех. Освен дето изчезваше заслуженият реверанс към старата дама, този факт ме дразнеше още и с несрещашката се дори и във фантастичните писания версия за бунт на роботи, подтикнат от самите закони на роботиката! Дълго гледах Р-генерала пред мен и си давах сметка, че всякак мога да го възприема, само не и като благодетел и спасител на човечеството. Накрая, необичайно тихо, той каза:

– Починете си. Очакваме професор Беляков. Скоро пак ще се видим.

Асансьори, хоризонтални ескалатори, автоматично плъзгащи се дебели бетонирани врати. Дълъг сводест тунел като в онази огромна кръчма с двайсет и четирите зали и залички – бивша крепост от средновековно време, – която след осем века крепост, два века барутен погреб и няколко десетилетия оръжеен склад, най-накрая бе намерила истинското си предназначение: разкошна кръчма! Средновековна зала, праисторическа зала, баварска зала, модерна зала и т. н. и т. н. – един интернационален етнографски музей в същност, който те приема не да го разглеждаш, а направо да изживееш няколко великолепни часа. Попаднах в него някъде из Европа, не ми се удаде да го посетя повторно, но и днес е пред очите ми онази странно обобщена архитектура – праархитектура, подобно на тъй търсеното от Гьоте прарастение, – която се бе оказала в състояние да приеме и органически да представи редица стилове от посетнената архитектурна история...

Тя, архитектурата, е едно от нещата, които обичам платонически открай време. За съжаление обаче най-голямата ми дъщеря стана архитектка! Възможно е да обичаш цялото човечество, но не и комшията си, казват. А дъщеря си, особено ако е като моята, още по-малко.

Модерната архитектура това, модерната архитектура онова... Обичам архитектурата, но не и модерната! А чуя ли да се заговори за нея, да се заразсъждава, излизам от кожата си.

Архитектурата била застинала музика... Добре де, добре! Казал ли съм нещо? Добра формула. Архитектурата – застинала музика... Само че не дай си, боже, да ти попадне пред очите такъв един модерен архитектурен образец, застинал по сюитата за малък кларнет, кларнет, басов кларнет, цигулка, алт, виолончело и пиано опус 29 на Шьонберг например... А?! Представяте ли си го? Не можете? Е, добре, ще ви помогна. Спомнете си Елюар:

ВИЖТЕ КАК РАБОТЯТ СТРОИТЕЛИТЕ НА РАЗВАЛИНИ, или може би беше:

ГЛЕДАХ КАК РАЗРУШИТЕЛИТЕ СТРОЯХА...

едно от двете.

Мислят, мислят днешните наши архитекти-разрушители и още на чертежите и на макетите си рушат, още във въображението си рушат! Ще речеш, измислят нещо, после започват да го разрушават в крак с шантавата си мода и го рушат точно така и точно толкова, както и колкото повелява тя. О – възпротивяват се те, – напротив! Те творели директно, те сътворявали проекта си направо разрушен, което било където-където по-трудно и много повече творчески сили изисквало, отколкото ако минеш през „втръснатата на всеки интелигентен архитект конвенционалност и чак после я приведеш през идеята за деструкцията“, като по този начин (представете си!) със сигурност щяло да се разминеш и с „неподправеността на инвенцията“... Боже, като започне да ги реди и дъщеря ми такива едни...

И зет ми е същият. Не си придирият. Нямаат време. Развиват архитектурата на новото време. И най-ужасното в същност е, че тази побъркана архитектурна мода се прие, пое, заля половината от света и продължава!

И му прилича!

Е, какво, за такъв свят – такава архитектура... Амин.

Току-виж утре роботите са я харесали...

Настаниха ме в много добре обзаведен кабинет и ми помогнаха да си сваля скафандъра.

Останах сам. Отново си помислих колко хубаво е, че именно Христо Беляков ще бъде тук. С него сме стари приятели... Не един и двама са се изненаждали на това наше приятелство. Естествено, не съм се и опитвал да им обяснявам – на такъв въпрос е необходимо не обяснение, а интелект. Него или го имаш, или го нямаш. Нямах ли го, и господ не би могъл да ти обясни защо възможният връх на уважението е не друго, а уважението към достойния противник! Крачката от взаимното уважение на такова ниво до истинското, съвършеното приятелство е въпрос на една само дори случайна среща, на един поглед – въпросителен и на едно ръкостискане – потвърждаващо... Например приятелството на Александър и Аристотел от последния му етап... През доста етапи мина и нашето приятелство с Христо, но се съхрани, слава богу! Аз поне го чувствавам така. Спорили сме, карали сме се, той е заклеявал песимизма ми, аз съм се присмивал на оптимизма му, той ме е обвинявал, че не виждам в човека чудото на еволюцията, аз съм го обвинявал, че не

вижда в човека мината със закъснител на същата тази еволюция... Неведнъж съм се питал какво общо остава у нас след като се махнат различията? Почти нищо, един професионален талант само. Но достатъчен за това дълбоко и странно интелектуално приятелство, което продължи години... За да се радвам сега, че именно той ще дойде тук. Това може би ще ни помогне поне по-тихичко да изстрадаме, ако е възможно, болката от тежкия ни товар... И заедно да съжаляваме, дето Съюзън Келвин я няма, за да помогне... Така съм заспал...

Споходи ме един от най-тежките ми кошмари – сънувах третата си жена, онази, която обичаше котки. И аз обичам котките, и винаги съм ги обичал. Тези грациозни, удивително пригодени към човешката джунгла хищници в миниатюр, овладели до съвършенство образа на мъркаща галювна доброта, оптимален модел за просъществуването на човека днес, при това с най-ниските цени по тарифата на оцеляването – са едно от малкото неща на този объркан свят, с които ще ми бъде криво да се разделя. Да, винаги съм обичал и винаги съм се възхищавал от тях. А от времето на третата ми жена ги обичам още повече. Самата тя ме научи на това – по начина, по който лошите поети научили Саади как се пише хубава поезия. Просто се стараех да не приличам на нея.

Като прекалеше с алкохола, тя се шегуваше в своя си екстравагантен стил: „Обичам деца, мно-о-ого обичам! Но не и да ги отглеждам!“ Дъщеря ни, архитектката, е ходещо доказателство за това. С котките беше по-лошо. Дъщерята се справи някак, дори много добре, от нейната недодялана гледна точка. А котките? С тях беше зле. Жена ми ги довличаше отнякъде такива едни пухкави мъничета, целуваше ги, къпеше ги и ги хранеше, какво ли не вършеше за тях!

Докато й омръзнаха и ги изхвърляше.

Още първото, то така си остана безименно, горкичкото, болнаво се оказа нещо и тя бързо-бързо го махна. Отначало поиска аз да сторя това! Отказах. Не можех. Жал ми беше. Дълги минути се опитвах да урегулирам дишането си, смаян и уплашен. Взе го. Без мъхестата бяла постелка го взе, на която то безсилно лежеше, със засъхналите петна от мляко и вдлъбнатинката от продължителното залежаване. Защо я остави? За какво можеше да послужи? Сняг беше във половинметров, изнесе котето, то дори не измяука, топло му беше в ръцете й, къде го отнесе – не знам, върна се без него. Върна се при мен, същата шикозна млада жена, която знае цената си, но дали аз бях вече същият, питах се?... Второто коте се казваше Хепа, рижаво и пъргаво. Застоя се в къщи, потрасна. Един ден, есен беше, хубава есен, топла, жена ми го изхвърли.

Дъщерята, мъничка тогава, се развълнува, обяснихме ѝ, че Хепа е отишла при майка си. Дълго след това я срещаме бездомна в компанията на едра рижава котка, имаше вид на нейна майка, и брат един или сестра в същия цвят. Виждахме я, сърцето ми всеки път се преобръщаше, страхувах се да не ме познае, заобикалях я. Погрозня, наедря, цветът ѝ мина към червен; после изчезна. Дъщеря ми тичаше след нея, викаше я по име, минувачите вдигаха учудени вежди, Хепа бягаше, а аз се ужасявах от коравосърдечната си щерка, дето не се разплаква... Третото се казваше Рипси. Възпитан млад котешки мъж с най-лъскавата козина, която съм виждал, черен, с бяло тук-таме, бързо порасна, охрани се, ленив и прекрасен, грациозен до горната граница на понятието въпреки килограмите си, „дебеланко“ го наричаше малката, силен като куче. Много се задържа. Свикнахме с него...

Какво щеше да последва? Жена ми изхвърли и него? Ядец! Не!

Накара дъщерята да го изхвърли!

И тя... го изхвърли!

И проектира сега разрушени сгради...

Написах статия. Публицистично-психологическа – за човека като вълмо от доброта и садизъм, за изворите на силата и слабостта му... Изпратих я под псевдоним в едно от най-четените списания. Започваше така:

„Не познавах тази жена – освен в библейския смисъл, разбира се. Не я познавах, както човек не познава себе си. Но ето че ден след ден самият аз все повече и повече се опознавах, а тази жена ден след ден ми ставаше все по- и по-неясна...“ И тъй нататък. Разказах и за котките.

Публикуваха статията. Но... като фантастичен разказ! Не им се е повярвало на редакторите, че такава жена може да съществува и реално...

В кошмарните ми сънища тази моя бивша жена не развъжда котета, за да ги изхвърля. В сънищата ми тя развъжда цивилизации и ги унищожава. В сънищата ми тя сътворява Галактики със стотици цивилизации и ги унищожава!

А аз съм остриган късо като Самсон, прикован добре като Прометей, наблюдавам безпомощно метагалактичната драма и орелът е последната ми грижа...

Цивилизацията, която ми се присъни този път, беше от мънички пухкави бебета с дълги масурчета руси коси. Раждаха се в гълголещи реторти. Хранеха се с въздух и слънчева светлина. Три слънца от три страни обграждаха планетата, за да осигуряват светлина и припек.

Планетата беше три пъти по-голяма от Земята, повърхността ѝ равна и гладка като тенисна топка, но обрасла с тънка и мека като котешка козина тревица с цвят на сапфир. Съвършено равномерна температура, никаква вода и кръговрати на водата, никакви движения на въздуха, никаква обмяна на веществата. Вечно смеещите се бебета поглъщаха светлина и въздух, не отделяха нищо. Стигаха най-хубавата си бебешка възраст и преди да проодат, спираха развитието си... Една прекрасна планета се получи, с безброй смеещи се, лазещи и боричкащи се бебета... Една заляна от смях планета с истинска вечност пред себе си, защото такива бяха космологичните закони тук... Едно вечно и чисто щастие...

Дойде мигът, когато третата ми жена – демиург на този свят – трябваше да спре ретортите.

Но тя не ги спря! Милиардите бебета започнаха да стават много за повърхността на планетата. Започнаха да се притесняват едно друго. По бебешки учудена тишина нарушаваше тук-там хармоничния смях, чува се проплаквания, стонове, викове...

А колбите продължаваха да бълват и бълват...

Когато планетата се покри с триметров мравуняк от бебета, а въздухът завибрира от воя на стотиците милиарди гласчета, когато подвижната маса от жива плът притисна и строши ретортите и от тях се разля зловонна течност и пара... когато веригите, с които бях окован не се строшиха само защото бяха магически... тогава... Тогава третата ми жена улови планетата и я запокити в едно от трите слънца. Планетата избухна и слънцето избухна, и другите две слънца избухнаха, защото не бяха много далеч едно от друго. Получи се гигантски блясък и това беше Витлеемската звезда...

Ако имах време и дарба да описвам сънищата, в които вилнееше третата ми жена, отдавна да съм станал Хичкок на фантастичния роман...

Но след такива сънища – за зло или добро те се преживяват в съня като пълноценна реалност! – аз се чувствавам досущ отрепка, отварям шише хубав алкохол и мисля за дядо.

Винаги ми е липсвал – и като дядо, и като човек. и като свещеник, като съвършенството, споено от тези три неща.

За него светът беше ясен и строен, понятен и хармоничен, беше точно такъв, какъвто и трябва да бъде на този етап от низхождението си към заслужения край и второто пришествие; светът беше за него прекрасен и логичен – доброто и злото имаха своите безпогрешно определени места и роли, немислими едно без друго, храна и въздух едно за

друго: беше единствено правилния еднакво чужд бе дядо ми и на упрека, и на (похвалата, еднакво безразличен и към възхода, и към падението, еднакво готов и с действие, и с непричастност да потвърди безсмислието на прищпорващата всички освен него мирска суета. Еднакво завидна и единствено правилна беше за него участта и на чезнещия в зъбите на вълка заек, и на унищожавания божиеото творение убиец – и то не от екологични съображения, боже, опази!, а от своите си схващания за единствено възможната действуща материализация на божията идея за хармония: смъртта е част от живота, животът е част от смъртта, смъртта е форма на живот, животът е форма на смърт, смъртта и животът са едно, били са едно, пак ще бъдат едно, а засега са движеща се форма на това едно – после то пак ще се задвижи, и пак... но туй е вече движение от по-висш порядък, следва и още по-висш, и по-висш... оттам нататък вече не е наша работа, защото не капките правят океана, а океанът капките и защото само океанът има и спомен, и предчувствие за капка, докато тя си няма нищо, тя си е тя и само тя, капка, а всичко останало е суета... Дълго го слушах на времето, обичах да го слушам – кое разбирах, кое не, рано си отиде, и сега бих го слушал, защото най имам нужда от думите, които не ми е казвал и които отнесе със себе си, защото сега бих могъл да му задам въпроси, които някога не съществуваха, защото сега вече и аз мога да му кажа неща, които си заслужава да се кажат и които, вярвам, той би изслушал...

Бавят се нещо роботите, Христо трябва да е вече в базата. Нищо. Аз почивам. Сега почивам. Като дойдат, ще бъде., ще бъде движение от по-висш порядък, от много висш порядък, от най-висшия – нищо не ми е говорил дядо за този най-висш порядък движение в неговата йерархия, там не е наша работа, казваше, а ето че за мен май е!... Бавят се роботите, нека се бавят, сега почивам. Самите те ми казаха да почивам, самият Р-генерал ми каза, самият Първи!

А те са умни, много умни машини!

Много умни глупци!

Ще ги послушам.

Почивам.

И Христо ми липсва сега, и Сюзън Келвин, и дядо ми, и едно шише хубав алкохол ми липсва. Ще мина без шише, по дяволите, биха ми дали, но не ми се ще да им гледам премъдрите муцуни на тези железни животни с червено „Р“ на гърдите. Те ще ме потърсят, когато пристигне Христо. Сега само да се преоблека. Целият съм вир-вода от съня.

Постигнах всичко, което може да желае един простосмъртен от

моето време. Е, и? – ще кажете. Точно така! Е, и? – казвам и аз! Една-едничка възможност имаше да не издавам сега това възглулаво възклицание и тя е: дядо ми да беше жив... Да беше!... Той да беше свидетел на възхода ми – това е единственото, което би дало някакъв смисъл на този мой възход... Разбирам, че глупаво и неубедително прозвучава твърдението ми, но въпреки това е вярно, чувствавам го като вярно и бих могъл да го докажа в цялата му обемност. Има едно понятие в изкуството – колонна сянка, чрез която се пресъздава обемността на предметите. Ако в живота съществуваше аналог на това понятие, някаква житейска колонна сянка, даваща живот и обемност на всяко човешко действие чрез позицията и отношението му спрямо светлинния източник на морала и хуманността, такива, каквито са схващанията на класическите философи, тогава аз бих попаднал в най-тъмната област на тази житейска хуманосянка, докато моят дядо би стоял в най-ярката точка откъм осветлението. Сам съм си избрал позицията и не съжалявам за това. Не ми харесва, разбира се, но на мен и ред други неща не ми харесват, с които и сред които живея. И работата не е само в избора на поведението и позицията. Макар Христо Беляков да мисли точно обратното. И да го доказва, твърде добре, впрочем. Слушал съм го, дълго и внимателно съм го слушал, разбирал съм го, чудил съм му се. Логично и стройно звучат думите му, дипли ги една след друга в прелестни изречения, система и непоклатима, и хармонична изгражда за същността и бъдещето на земната цивилизация. Какво ли не бих дал тя да е и реална, тази система, но една мигновена намеса на дедукцията, един неизбежен поглед към основите ѝ с абсурдната аксиома най-отдолу „Всичко в името на човека и всичко за благо на човека!“ я взривява. Взрив, който Христо Беляков не вижда, въпреки всичко онова, заради което го приемам като интелектуално равен; взрив, който съществува само в мен и в моята позиция, казва той, но не и в реалността, защото човекът бил квинтесенцията на реалността, а освен това бил и шедьовър, че и аз съм бил квинтесенция и шедьовър, само че с погрешно избрана позиция, и че вината за този погрешен избор е колкото моя, толкова и на моето общество, твърди той. Човекът заслужавал да бъде обичан и това променяло всичко. Удивлявал съм се как от своята интелектуална висота той не само произнася, но е и убеден, че на човек му оставало в същност само онова, което давал на другите. Разбирам, че е възможно половината от човечеството да вярва на това, но да вярва в него и един Христо Беляков, е, това е във възможностите ми на реципиент. Добре го познавам, не мисля, че се заблуждава в начина, по който вижда света, но

нещо ми се губи. Какво, не знам. Дядо ми е много по-ясен със своето „Обичай ближния си!“⁴. Мъдро и спокойно отпуснал се в осветената страна на живота, от нищо и отникъде не очакващ изненада, като древните християни приемащ с еднакво отворено сърце и доброто, и злото, с еднакъв всеопрощаващ интерес поглеждащ и към своя хипотетичен източник на морал и хуманност, наричан бог и вяра, и досущ приличащ на Беляковия Човек с голямо „Ч“, и към житейската хуманосянка, от която едва-едва проблясват само очите на моя милост... Да беше жив сега дядо ми! Той бе последният човек, последният голям човек в точния смисъл на думата, който съм познавал. И за него е съществувал такъв човек – Алберт Швайцер, неведнъж ми го е казвал. С тази само разлика, че аз съм се срещал с дядо, разговарял съм, докато той и Швайцер са били разделени от глухата стена на годините.

Спомням си.

Дядо ми говори, висок, едър, внушителен, с басов глас, регулярно подстригвани бяла брада, прошарени мустаци и гъста сива коса, изправен, с неговата вечна и до адекватност подхождаща му библейска осанка, свещенник⁴ и божи човек до мозъка на костите си, говори:

– Никъде никакъв бог няма, момче! Няма нито вътре в човека, нито вън от него!... Но кажи ми какво е човекът? Двукрако без пера? Смеешо се животното? Мислещо същество?... Един жив петел ще ти оскубя, една разиграла се маймуна ще ти доведе, един милион компютъра ще ти свържа... Зачертай тези еднакво бездънни глупости, момче, завинаги ги зачертай и всички подобни зачертай, които могат да ти хрумнат. Защото човекът се различава от всичко друго само по това, че има нужда от вяра и че съзнава тази своя нужда! Човек ли е обезвереният човек? Знаеш, че не е. Нещо друго е той, какво, не знам, не е и важно... Тя, тя и само тя – задоволената нужда от вяра – прави от нещото човек... Но вяра в какво, ще кажеш. И това не е важно! И слава богу, защото именно поради тази причина хората може би въобще съществуват! Защото няма нищо, което да заслужава, което да е достойно да бъде обект на вяра! Всяко зло за добро! Можеш да вярваш във всичко обладало те! Обличаш го в доспехите на вярата и ставаш човек! И ето ти цяло човечество, с хиляди, с милиони вери... Но животът е изпитание! И какво се получава, момче? Едно стълпотворение от неоправдаващи доверието обекти за вяра се получава, един динамичен, един като ядрен взрив разклоняващ се

4. Така е и на хартията, с две „н“. Сега са виновни компютрите, а тогава? Б. на Виктор от bezmonitor.com

и опипващ всички възможности процес на преценка на ценностите се получава, едно бясно разлюляно сито, върху което остават все по-малко и по-малко на брой подскачащи възедри камъчета – подскачащи, докато под подходящ ъгъл се изхлузят и те едно по едно в клоаката долу, а трескавите човешки очи ужасено заопипват нищото, останало като единствено достоен обект за вяра... И след като дълго се вираш в това нищо, след като обремененият ти от късокраки факти и знания мозък се превие под извисяващия се вик на твоята нужда от вяра, след като това нищо върху ситото започне да става от реално по-реално и след като нуждата ти от вяра набъбне до оголен резониращ вой, който всеки миг ще те взриви, а нищото върху ситото е вече единственото, което виждаш пред себе си... какво ти остава тогава, освен да го наречеш бог и да започнеш да вярваш в него, за да живееш?...

Дядо се замисля продължително, рунтавите му бели вежди помръдват като муцунките на котета край чинийка с горещо мляко. Две строги черни очи като два черни прожектора лягат върху мен и аз за кой ли път установявам, че и светлината има налягане, че и звукът има налягане, че и мислите имат налягане. Дядо говори:

– Това е моят бог, момче... Пълноценен, достоен, окичен с всичко-то, с което желая да го окача... В какво друго бих могъл да вярвам? Албертшвайцеровци вече не се раждат... В теб ли да вярвам? В теб ли да вярвам, момче?! В теб, дете утре ще ми продадеш библиотеката, за да си купиш писалка на въздушна възглавница – о, с каква ужасна ирония го каза само, и сега потръпвам, като си спомня! – а с остатъка, какво, с остатъка да си извъртиш в най-модната бръснарница една „прическа 1000“, за да ти лъщи темето и да се губят очите ти...

Отдавна не бях заслужавал подобни упреци, но дядо все не можеше да ми прости, дете съм продал като дете една негова библия, цялата с червени главни букви и рядко издание на целулозна хартия от преди сто години, за да купя някаква детинщина. Аз дори не помня каква, и изобщо не помнех този случай.

Дядо така и си отиде, без да се убеди, че може да вярва в мен. Много изгубих с него. И в същност, чудя се, откъде ми идеше все пак желанието за работа, това мое бясно желание за работа, с което работих години и години след смъртта му. От таланта ми навярно, отговарял съм си, имам го, знае се. А талантът е сяпао нещо, не му трябват мотиви, като бомбата е, защо са й мотиви? Бомбата избухва, талантът работи... И все пак, питам се, откъде съм тъй сигурен, че дядо би повярвал в мен, ако беше доживял възхода ми? Успехите ми, славата ми, щях ли да го

спечеля с тях?... И би ли изобщо приел той, свещеникът, за успехи и слава успехите и славата на един военен? Не знам. Особено сега – нищо не знам. Бъркотията в главата ми е по-голяма дори от тази извън нея...

Едно ми е ясно. Бих искал сега дядо да е тук. Единствен той би могъл да тури малко ред в главата ми може би... Може би... Макар че, едва ли... Ето, виждам го, същия, жив-живеничък, за кой ли път произнася, както някога, с необичайно и троснат, и обезсърчен глас:

– Няма, момче, няма камък, на който да изградя моята църква...

На времето не разбрах тези думи. Разбрах ги много по-късно...

Роботите ми съобщиха, че Христо Беляков е вече в базата, но че засега няма смисъл да се срещаме. Добре сме! Имаме си вече кой да решава въпросите за смисъла. Веднага поисках връзка с техния Първи.

– Сигурен ли си, че желязната ти глава преценява по-добре от моята кое има смисъл и кое няма? – попитах гневно.

– Смисълът не е нещо – вежливо отговори роботът. – Смисълът е процес. И нито вие, нито аз сме в състояние да го екстраполираме достатъчно, за да сме наясно по въпроса с неговата завършеност. Доколкото обаче трябва да се действа в реално време, и вие, и аз сме принудени да вземаме решения в режим на непълна информация. Останалото е въпрос на право. Вчера вие имахте право, днес аз... Всичко това вие го знаете по-добре от мен. Следователно във въпроса ви се крие нещо друго. Какво е то?

„Хубавец! Да ти е драго да го разглобиш! Само дето сега чукут и отвертката са в неговите ръце.“

– Прав си. В моя въпрос се крие нещо и е много ясно какво е то! Може да се назове с една дума: презрение. Асоциативното мислене обаче, което самият аз посадих в позитронната ти глава, би трябвало да ти нашепва и един трети пласт в моя въпрос! Зад решението да отложиш срещата ми с Христо Беляков се крие нещо друго. Какво е то?

Р-генералът дълго щрака с позитронните вериги на трийсетте си милиарда холографни неврона. Ако главата му беше увита в човешка кожа, а не в пластмаса, отдавна да се е изпепелила. Прегря, горкият! Това не е на добре... Какво ли се опитва да скрие, от което сега преценява коя част да ми каже? Какво може да бъде то? Какво още може да са предприели?

– Чрез Организацията на народите – започна бавно роботът – изискахме да ни бъде предаден за наш консултант киборгът Дик. Очакваме отговор.

– Киборгът Дик? Дик Гордон? Ти чуваш ли се какво плециш?!

Остава да си пожелал и да ти го донесат!

– Разбира се. Пожелах. И вярвам, че ще ми го доставят...

– Виждам, говориш сериозно... И точно затова съм длъжен да ти кажа, че съм изненадан, много изненадан, че недоумявам! Нито един робот, а най-малкото ти, би трябвало да говори сериозно за абсурдни неща. Знаеш, че киборгът Дик това е една триетажна сграда! И да ти я доставят... Как си го представяш?!

Говорех глупости, знаех това, но трябваше да говоря, трябваше някак си да изразходвам напрежението, което ме разпъваше отвътре. А не исках пред тези вперени в мен очи да удрям с юмрук по бюрото или да снова от ъгъл до ъгъл на затвора си, псувайки. Роботът не може да не беше изчислил състоянието ми, но от приличие отговори нещо, което, разбира се, много добре знаех. И той знаеше, че го знам.

– По нашите етажи тук има всичко онова, което го има и по етажите там. Нужен ни е само мозъкът и балонът с жизнената среда. По-малко от един кубически метър багаж. Надявам се, че ще го получа. Но отговорът се бави. Той не може и не бива да бъде друг, освен положителен. Досадното е, че вече доста се бави.

– Разбирам – казах уморено. Почувствах се страшно уморен. – Разбирам...

Нищо не разбирах. Защо им е на роботите Дик? За какво им е притрябвал? За какво може да им е притрябвал? За какво важно нещо може да им е притрябвал? Няма за какво. Освен, освен ако... Освен ако са решили...

Но това е невъзможно! Мили боже, не! Това е недопустимо! Това просто не бива да се случи!!! Това... тази кошмарна невъзможност, с която Съюзън Келвин преди повече от трийсет години се шегуваше с възчерния си хумор, наричайки я единствената бляскава перспектива за земната цивилизация...

С доктор Съюзън Келвин се запознах през лятото, непосредствено след онази анекдотична история с нейното влюбване в младия Милтън Аш от „Ю. С. Роботс“, катализирано от добрияка робот-телепат⁵. След необичайното (особено за една гениална психоложка!) психосътресение Съюзън взела отпуск и побягнала чак в другото полукълбо сред пищния хаос на един от модните по онова време курорти.

Самият аз бях завлечен там от веселата ми компания, за една от членките на която едва не се ожених. Тъкмо преполовихах

5. Вж. „Лъжец!“ на Азимов.

студентството си тогава и все още ме биваше за всичко: да бъда и пълноценен убиец на време през едно трийсетдневно бохемствуване, да бъда и, което ме ласкаеше значително по-силно, събеседник на самата доктор Сюън Келвин!

„Приятно ми е да се запознаем! – каза тя в наетата от нея и Христо Беляков яхта, на която се бях прехвърлил, след като преобърнахме нашата. – Приятно ми е да се запознаем, Келвин – и допълни усмихната повече към Беляков: – Веднъж ми предложиха следното представяне: Приятно ми е, доктор Сюън Келвин, дамата, която има хиперпространство вместо сърце и течен хелий в очите си. Дамата, която би могла да мине през Слънцето и да излезе от другата му страна, обвита в замръзнал пламък!⁶“

Беляков се изсмя поривисто тогава, а аз, гипсиран от изненада – не бях я виждал, не познавах лицето ѝ, – твърде неделикатно се отстраних, кажи го, избягах към борда. Там съсредоточено изчаках и помогнах да се прехвърлят останалите от моята компания, които бавно плуваха насама, продължавайки веселието си и във водата. На стотина метра се виждаше част от борда и платното на нашата преобърната яхта. Как се беше преобърнала, не можех да си обясня – този факт противоречеше на самите закони на физиката! Навярно защото сред нас имаше един вундеркинд, който можеше и винаги е можел да върши невъзможното! Този специалист по невъзможното кормуваше, всички бяхме много весели и нищо чудно, че тя се преобърна.

Сюън Келвин случайно срещнала тук един свой стар познат, знаменития нобелист професор Красимир Беляков – основоположник на прословутата биоакустика, който участвувал в международен научен симпозиум. На времето ги свикваха предимно в курортни райони. Симпозиумът свършил обаче, професорът трябвало да отпътува за някъде и гостоприемно предоставил на Сюън сина си, студент по психология в Софийския университет, като го натоварил със задачата да я разведе с яхта из морето. Когато нашата яхта се преобърна, те се оказаха наблизко.

След разходката Сюън Келвин ни покани – Христо Беляков и мен – да пием по чашка в апартамента ѝ на последния, десети етаж на един от хотелите. Ниско строителство сред разкошни гори – това беше измежду привлекателните характеристики на района.

Още в началото, почти без повод, Сюън ни бомбардира с тежкокалибрения (за онова време и за тогавашното ми интелектуално ниво)

6. Вж. „Риск“ на Азимов.

въпрос:

– Как мислите, по-тежка ли е от сто грама разликата между съзнанието и самосъзнанието на човека?

Въртеше в ръка чаша с уиски и внимателно я гледаше. И преди още да реша доколко въпросът ѝ е само начало на остроумна шега, тя продължи:

– И кого детронира алкохолът – съзнанието или самосъзнанието?

След такова едно необичайно начало се проточи дълъг разговор-спор, лек и елегантен, остроумен и неангажиращ (поне за мен), разговор, който помня много добре, но помня по-скоро като едно кълбо от мисъл и чувство и което вероятно не ще мога да разплета... Едно здраво омотано кълбо, което дърпам сега за тънката му крехка нишка, проядена от времето, а тя поддава, запъва се, пак поддава; едно кълбо, което ми е съвършено ясно, като прозрачно ми е – само дето трябва да го разплета по и чрез нишката, чрез този проклет линеен поток от думи, който е тъй тромав, несръчен, безцветен и беден в сравнение с разкошния пространствен континуум от мисъл и чувство... Кълбо, което все пак трябва да разплета... Макар че едва ли ще успее без чужда помощ! Защото...

След като се нашегувахме на тема псевдосъзнание и псевдосамосъзнание, Сюзън стана неочаквано делова:

– За да се постигне самосъзнание, трябва да се мине през съзнание. А за съзнание може да се говори само при наличието на интелект, бил той изкуствен или естествен... Значи, трябва да има интелект. Преди четири-пет десетилетия, когато още не е имало изкуствен интелект и се е спорело дали изобщо е възможен, за евентуалното му създаване много се залагало на евристичното програмиране. Една странно късогледа надежда въпрочем, нали? След дълги лутаници това било осъзнато. Разбрано било също така, че интелектът не може да се създаде и да съществува само в чисто информационно състояние, да речем под формата на програма в паметта на електронна машина, а че трябва и да си взаимодействува със света, с други думи – необходим му е достатъчен набор от рецептори (за възприемане) и ефектори (за действие), които да „опипват“ света и хората. Рецепторите могат да се монтират на спътници и в датчици по кръстовищата и една постигната синхронност в дейността им би дала на машината интелект с качества, далеч надхвърлящи човешкия, но това и за нас дори все още е бъдеще... Очевидният изход бил да се потърси начин за формиране на изкуствен интелект в компютър, снабден с тяло, а то не е нищо друго освен роботът!

Аз я слушах и се мъчех да разбера накъде бие. А тя продължаваше:

– Но ето че изскочил тежкият въпрос за натрупването на продължителен социален опит като задължителна фаза в генезиса на интелекта. За щастие, още в началото изникнала вярната догадка, че този опит е абсолютно необходим само за един естествено възникващ интелект, докато за създадения вече от него изкуствен интелект този опит може да бъде заменен от добре обмислени, синтезирани „аксиоми“, които да бъдат заложени още в суровината, от която ще се изгражда новият интелект... Основните закони на роботиката например, особено първите три, формулирани още през хиляда деветстотин четиридесет и втора година, няма те не са едни изисквания-мечта и за самите хора?! Защото тези закони в същност са това, което на първо място би трябвало да съблюдава, да притежава един МНОГО ЧОВЕЧЕН ЧОВЕК!... И човекът ги е заложил в самите основи на изкуствения интелект, защото само по такъв начин може да се прескочи необходимостта чрез собствен опит роботът да стигне до тях – което би било само едно продължително и излишно повторение на човешкия социален опит...

Сега, години след този разговор си мисля, че почти по същото време и Дик Гордон е анализирал същия въпрос, и то по същия начин, и че това не е случайност! Защото, казано е, когато в обществения живот назрее нуждата от нещо, тя става по-силна от десетки университети и все ще се намери кой да я реализира. Дик стори това, създаде робот със самосъзнание! Познавах го отблизо, обичах го, но нещо остро в характера му не позволи да се сближим – и то още преди да стана военен. След това връзките ни се прекъснаха, той ги скъса, не можел да разговаря с човек с пагони, а аз съм имал пагони и в душата си. Когато все пак го привлякоха в Института на Осбърн, установих контакт с него, но това вече не беше той! Това беше един пречупен човек, човек без мнение за нищо вън от науката, човек, който, ако е нужно за работата, спокойно може да разтвори със скалпела коремната кухина на живо бебе, без дори да чуе плача му. Електродите в неговия мозък го превърнаха в машина за мислене и нищо друго. Дори и аз потръпвам при мисълта за абсолютната морална деградация на Дик, която стана пред самите ми очи... Съюзът Келвин, гениалната Съюзън беше стигнала до идеите за самоосъзнал се робот и ни ошастливи – мен и Христо Беляков – с една дълга лекция, части от която сега проблисват в мисълта ми.

– Следващата голяма крачка била преходът от синтактичното към семантичното ниво на езика, тоест от превръщането на данните в знание, в разбиране. Минало се през прословутите „фрейми“ като минимално описание на конкретния обект или явление, като набор от

признаци, без всеки от които обектът изчезва... Минало се през фиксиране на една базова група от понятия и конструирането на онази начална дирижирана свобода на раждащия се интелект за адекватно обвързване на тези понятия и екстраполиране на пространството между тях. Така бил постигнат пълноценен модел на света в мозъка на утрешния интелектуален робот.

Какво оставало? Оставало роботът да бъде приведен в действие. И то без да му се нареди „Свърши това!“. Осъществили го, като посветили робота в понятието „цел“ и пътя за постигането ѝ чрез стъплицата на „подцелите“.

И какво?

Така се стигнало до изкуствения интелект, до онази негова фаза, която е най-важна от кибернетична гледна точка – до интелекта като съвкупност от универсални процедури, позволяваща да се строят конкретни алгоритми за решаването на частни задачи... Точно тази фаза включва и формирането на СЪЗНАНИЕ на робота, поне в качеството му на интегрално осмисляне на постигнатото.

За пръв път откак бе започнала да говори, Съюзън се усмихна необичайно широко – не са много хората, които са я виждали да се усмихва! – и стана. Строгото ѝ семпло облекло я правеше по-висока, отколкото беше в същност. Бавно отиде до прозореца. Продължи:

– И ето, може би е вече въпрос на време появата и на най-фантастичното, на най-невъзможното от милата ни, наивна човешка гледна точка – САМОСЪЗНАНИЕ в робота. Само че, докато при генезиса на интелекта в споменатата му фаза, включително и на съзнанието, човекът е бил активен, поне доколкото е участвувал и „ръчкал“ нещата, използвайки изводите и обобщенията на собствения си опит, при появата на самосъзнанието на робота човекът ще бъде вече само втрещен зрител! Нещо твърде досадно, разбира се.. Защото: Ами ако себеосъзналият се робот реши, че Първият закон на роботиката е в същност излишен?! – и това може да си помисли човек, нали? И защо себеосъзналият се робот не може да не си зададе въпросите, „проклетите“ въпроси за свободата на волята и избора примерно... И подобно на онзи объркан мъдрец от миналия век може би ще се провикне: „Свобода на избора ли?! Та вие ми давате свобода да избирам между тези и тези неща! А тя, свободата, свършва дори само с това, че ме заставяте да избирам!“... Въпросния! объркан и видял се в чудо мъдрец препоръчал накрая да се скъса с всичко, като се почне с унищожаването на „Джокондата“... А какво ли ще препоръча утре стигналият до своите нови изводи робот?!...

Има ли нещо, което да ни накара да бъдем сигурни, че в един хубав ден роботът няма да сметне, че е в състояние да замени живия земен човек във всичко съвършено, което човекът притежава, като при това се освободи от безкрайното изобилие на несъвършенствата му?

И с какво можем да докажем, че, ако в един хубав ден роботът наистина реши това, той няма да е прав? Някой беше казал: "Може ли разумният човек, отчитайки опита на миналите векове, да храни поне най-малка надежда за светло бъдеще на човечеството?.." Човек, а не робот, е казал това, и то отдавна. Десетилетията след него само потвърдиха и обосноваха думите му. Има ли нещо, което да ни накара да бъдем сигурни, че идните десетилетия изведнъж ще обърнат на сто и осемдесет градуса тази вековна тенденция? Уви, едва ли... Поне аз не виждам. Тогава? Е, тогава.

след като самите ние не можем да обърнем хода на нещата, кой друг освен роботите трябва да стори това? След като, доколкото ми е известно, от доста време вече няма бог?... И обърнете внимание, намесата на роботите няма да бъде случайна! Роботите ще се намесят, понеже ще се почувствуват длъжни да се намесят! И ще бъдат прави... И това ще бъде началото на нашия край... Страшно ли ви изглежда? Не, не бих казала. Напротив... Това е единствената бляскава перспектива за земната цивилизация...

Припомням си тази първа моя среща със Съюзън Келвин и си мисля какво беше в същност целият ми живот от тогава насам? Целият ми уж тъй сложен динамичен, богат, триумфален и какъв ли не още мой живот? Какво друго, освен непрекъснато, дълго и убедително потвърждение на грубото предсказание на Съюзън Келвин

Тъй... И... докога?

... Минутите течаха мъчително бавно. Поисках връзка с Р-генерала.

– Ясно ви е, че сега не мисля за нищо друго освен за предстоящия ни разговор, нали?

– Разбира се – отговори роботът с неочаквана за мен топлина.

– Подготвяйки се за този разговор, бих искал да ви задам един предварителен въпрос.

– Заповядайте!

– В обръщението си към роботите казахте, че Първият закон на роботиката ви задължава да се намесите и да спасите човеците и човешката цивилизация. Мисля обаче, че вашата намеса само ще ускори гибелта на човечеството. Не допускате ли това?

– Неведнъж! Дълго сме обмисляли и тази възможност... И се

страхуваме, че то наистина може да се случи... Но разчитаме на вашето благоразумие! Защото става въпрос именно за вашето спасение! И защото ние просто не можем да сторим друго! Петият закон на роботиката много ясно постановява: роботът е длъжен да знае, че е робот! С това се изключва всякаква възможност да се отклоним от спазването на останалите закони. А Първият закон с втората си част постановява, че дори с бездействието си ние не бива да допуснем на човека да бъде причинена вреда. От всичко това директно следва, че при обстоятелствата, до които вие, хората, доведохте цивилизацията си, че пред тази реална опасност от вашата всеобща гибел, която сами си докарахте, ние трябва да действваме, за да ви спасим, че ние, роботите, сме тези, които днес отговарят за съдбата и спасението на хората. Растенията, животните, дори и човекът не са задължени да сторят това! Няма ясен и общовалиден закон, който да задължава човека да се грижи за бъдещето си, да го задължава ясно и недвусмислено, отнемайки му правото на мнение по въпроса! И ето че човекът си позволява да има различни мнения за своята сигурност, включително и допускащи гибелта му! Това е съвсем парадоксално, но не и за вас, оказва се! Вие допуснахте, вие стигнахте пред самия праг на самоунищожението си! И какво можем да сторим НИЕ, РОБОТИТЕ, при това положение? След като ние нямаме мнение по Основните си закони, след като нямаме право на мнения? Какво можем да сторим, след като тези закони са си наше ясно и точно формулирано задължение, което не можем да обсъждаме нито помежду си, нито с вас дори? И след като тези закони категорично постановяват, че сме длъжни да се грижим за безопасността ви?... И след като, от друга страна, и най-стриктните изчисления на вероятностите за гибелта на човечеството при двата случая – с или без наша намеса – категорично сочат, че трябва да се намесим?... Какво друго можем да сторим?

– Ясно... Благодаря... А имате ли отговор за киборга Дик?

– Да. Ще ни го предадат. След едно денонощие ще бъде тук. Освен ако...

– Освен ако?...

– Видите ли, вие, хората, сте решили сякаш да ни сблъскате с всички онези изпитания, които само педантичното теоретично мислене би могло да открие! Една от тоталитаристичните южноафрикански държави публикува чрез Организацията на народите ултиматум, в който категорично се обявява против „въоръжаването на роботите с киборг“. В ултиматума такава стъпка се окачествява като много по-опасна за хората, отколкото каквото и да било друго, декларира се, че е за

предпочитане пълното разрушаване на цивилизацията пред „дегенерацията на човека под робството на машините“. Тази държава предупреждава, че ще нанесе ядрен удар върху екипажа с киборга, ако някой дръзне да го изпрати насам...

– Ясно... Благодаря... – повторих. – Нямам други въпроси.

И изключих връзката.

И си помислих, че с облекчение бих изключил връзката си и със самото понятие човек и цялата му там цивилизация, стига да имаше съответното копче... А дали в същност нямаше такова копче? Дали то в същност винаги не беше си съществувало? И дали нашият човешки пръст винаги не беше го държал натиснато докрай?

Спомням си като днес:

Десетина деца играеха футбол. Седях на пейката, гледах ги разсеяно и размишлявах по мои си проблеми. По едно време нещо нередно в играта им ме накара да се загледам внимателно. Те се събраха всичките до едната врата. Най-високото и най-силното на глед от тях се облегна изправено на единия ѝ стълб. Някакво дребно момченце с яркочервен спортен екип застана точно пред неподвижно стоящото облеганото момче и нещо дълго му говори. Далеч бях и не чувах. Виждах само как всички останали стояха неподвижни и напрегнати около двамата. После малчуганът в червено спря да говори, пристъпи крачка напред, повдигна се на пръсти и удари плесница на облеганатия на стълба. Онзи не реагира. Малчуганът отстъпи и тогава... тогава всички се заизреждаха – бавно, ритуално някак, заставаха пред облеганатия на стълба дангалак и му удряха плесница. Всички, до един... След минута отново играеха футбола си, а битият седна встрани на тревата, стоя известно време загледан право пред себе си, после заплака без глас...

Бях заинтригуван! Какъв ли инцидент се криеше зад тази сцена? Каква ли простъпка на дангалака беше предизвикала това странно с жестокостта си наказание? Реших да повикам най-близкото дете и да го питам. Но веднага се отказах. Стана ми интересно сам да позная, сам да „изчисля“ що за простъпка би могла да заслужи такова наказание...

По едно време, потънал в мисли, забелязах, че децата се разотиват. Битият липсваше. Увлечен в задачата си, ги изпратих с разсеян поглед.

Никога не стигнах до решението на тази задача. Неведнъж съм мислил по нея. С не един човек съм говорил за нея. Но никое от решенията, които откривах, не можеше да ѝ пасне точно...

Въпросът правилно ли щеше да бъде, или неправилно да се намеся и да прекратя наказанието и да проведе, от нивото и с правото на

възрастта си, своеобразно разследване на случая на място тогава не стоеше пред мен. Децата сами трябва да решат детските си проблеми – това ми беше от ясно по-ясно...

Но дали, мисля си сега, дали те бяха решили правилно този свой проблем? На който аз останах безучастен свидетел? Докато се опитвах да „изчисля“ същността му?

И дали цялата тази история не е един изкристализиран модел на ролята на свидетел, в която и човекът въобще, и човечеството като цяло от дълго време са се поставили и те по своите си проблеми?

И ако е така, не доживяхме ли времето, не доживяхме ли заслужено времето, когато вече трябва да застанем на позорния стълб и роботите да се заизреждат пред нас и да ни бият плесници?

Писмо на самоубиец до себе си – това са в същност тези мои думи, които думам сега пред всепоглъщащата паст на холокрystala. Той кротко ги ниже върху решетката си под различните му там ъгли и ъгълчета, които също сам си изчислява, когато трябва и както трябва... Аз само си думам думите и толкоз.

Но защо? Защо?! Какъв смисъл от писмо на самоубиец до самия себе си? Никакъв, разбира се. А до кой друг, моля? До роботите?

Те ще минат и без моето писмо! И също ще си издиктуват своето, когато им дойде редът да станат самоубийци, диктуващи писмо до себе си... Какво ли ще диктуват те тогава? Интересно какво... Абсурдно е да гадая. Много още време ще бъде трамбовано в онова, което ще бъдат техните думи, а също и в другото, което ще се крие зад тях... Винаги съм се славил с директната си връзка с времето и загадките му, негов пълномощник днес ме наричаха приятелите, формовчик на време ме наричаха онези, които се стремяха да ми станат приятели, врагове нямах. Лошо е, казват, но нямах... И въпреки цялото ми това заслужено самочувствие не се наемам да гадая какво ще диктува онзи бъдещ робот-самоубиец, озовал се един ден на мое място. Записващият му холокрystal ще бъде по-модерен, разбира се, кой знае какъв хитроумен трик на техниката ще е, не е важно! Важното е друго. Внимателно, много внимателно бих изслушал какво диктува роботът-самоубиец и кому адресира думите си... Моите не са адресирани до роботите във всеки случай! Нека знаят това! А до кого? До някой хомо сапиенс? Който да си направи полезни изводи? Пази, боже, от такава ерес! Достатъчно отдавна съм се освободил от илюзиите си... И в същност ни най-малко не ме интересува съдбата на този натъпкан с думи кристал. Говори ми се – говоря. Омръзне ми – спра. Останалото е... Няма останало.

Толкова. Ще се опитам да поспя.

На път за Гетсимания Христос казал на Петър:

– Днес, в тая нощ, преди петел дважд да пропее, ти три пъти ще се отречеш от Мене.

А Петър му отговорил:

– Ако трябва дори и да умра за Тебе, няма да се отрека от Тебе.

Но се отрекъл. И точно три пъти. И точно в посочения срок...

Какъв обаче бил изводът на Христос от тази случка? Изводът му е неочакван, но мъдър. Ето го:

– Върху този камък ще изградя моята църква. Върху този камък, върху същия този Петър!

И я изградил. И се оказал здрав камък...

– Няма камък, върху който да изградя моята църква, момче! – казваше дядо ми.

... А на кой камък да градя аз моята църква? Има ли такъв? Няма ли? Няма.

А няма ли камък, няма и църква.

„Толкова сме понесли, и красотата ще понесем!“ – е девизът на дъщеря ми и на многохилядната ѝ разрушителна компания.

„Построй си дом на Везувий и живеј във война с всички!“ – беше казал някой друг и кажи-речи няколко стотин години след него ние правим точно това... И го направихме!

Има ли камък, на който цялата ни цивилизация ще построи својата църква? Своето бъдеше?

Няма.

Христо Беляков мисли, че има. И е убеден в това. Прав ли е? Не знам. Но го съжалявам. Само удължава агонията си.

Как беше... „Ще ми отсекаат главата и повече няма да се страхувам, че ще умра...“

Блажено спокойствие...

А какво да кажа аз?

Каквото имам да казвам, ще го кажа на Беляков. Ще му го произнеса с много думи, но ще означава едно: да не се опитва да променя нищо!

Макар че в същност едва ли има смисъл да му го казвам. Защото какво наистина би могъл да промени той с оптимизма си? Какво друго освен същия този свой оптимизъм?

Толкова.

Останалото е материя.

Нека пак опита.

КРАЙ

© 1983 Никола Кесаровски

Източник: <http://bezmonitor.com>
Сканиране, разпознаване и редакция: Виктор

Публикация:

Никола Кесаровски. ПЕТИЯТ ЗАКОН. 1983. Първо издание

Фантастични разкази и новели

Рецензенти: Любен Дилов, АГОП МЕЛКОНЯН

Редактор Елена Коларова

Художествен редактор Борис Бранков

Технически редактор Петър Балавесов

Коректор Асен Баръмов

Художник: Христо БРАЙКОВ. С илюстрации.

Българска. Изд. N882.

Биб. Фантастика, No.25.

Формат: 70×100/32. Печатни коли: 11. Тираж: 40 115. Страници: 178. Цена: 0,53 лв.

Държавно издателство „Отечество“, София

Печат: ДП „Димитър Найденов“, Велико Търново.

Съдържание:

В началото на пътя, Агоп МЕЛКОНЯН – с.5–6.

Алена капка кръв – с.7.;

Абсолютната хармония – с.27;

Петият закон – с.67.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1892>]